

**Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická**

Bakalářská práce

**Vliv rozvodu rodičů na život mladistvých
z perspektivy sociální práce**

Karolína Doupníková

Plzeň 2024

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická

Katedra sociologie a sociální práce

Studijní program Sociální práce

Bakalářská práce

**Vliv rozvodu rodičů na život mladistvých
z perspektivy sociální práce**

Karolína Doupníková

Vedoucí práce:

Mgr. Alena Glajchová, Ph.D.

Katedra Sociologie a sociální práce

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2024

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedení pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2024

.....

Poděkování

Tímto bych zde ráda poděkovala vedoucí mé bakalářské práce Mgr. Aleně Glajchové, Ph.D., za ochotu, pomoc a poskytnutí cenných rad, které mi pomohly při psaní této bakalářské práce. Dále bych chtěla poděkovat všem informantům za jejich ochotu, čas a poznatky, které mi poskytli pro tvorbu metodologické části, která je nedílnou součástí bakalářské práce.

Obsah

Úvod	1
1 Rozvod v teorii a praxi	3
1.1 Průběh rozvodového řízení	6
1.1.1 Rozvod sporný a nesporný	7
1.1.2 Formy porozvodové péče o děti	9
2 Vliv rozvodu rodičů na život dítěte	11
2.1 Absence jednoho z rodičů	11
2.2 Vliv rozvodu na školní výsledky	13
2.3 Vliv rozvodu na zdraví	14
2.4 Vliv rozvodu na sociální život	16
3 Práce s mladistvými dětmi a dospívajícími, kteří si procházejí rozvodem rodičů	20
3.1 Podpora a pomoc ze strany sociálního pracovníka	20
3.2 Rady pro rodiče	23
4 Metodologická část	28
4.1 Cíl výzkumu	28
4.2 Výzkumné otázky	28
4.3 Metoda vytváření dat	29
4.4 Analýza získaných dat	30
4.5 Vzorkování	30
4.6 Etické aspekty výzkumu	31
5 Analýza dat a interpretace výsledků	32
5.1 Průběh rozhovorů	32
5.2 Zpracování dat za pomoci techniky kódování	33
5.3 Analýza získaných dat	34
5.3.1 Psychické zdraví	35
5.3.2 Vztahy	35
5.3.3 Fyzické zdraví	37
5.3.4 Školní prospěch	37
5.3.5 Shrnutí výzkumu	38
Závěr	41

Seznam použitých zdrojů	43
Seznam použitých obrázků	48
Resumé	49
Seznam příloh.....	50

Úvod

Tato bakalářská práce je zaměřena na téma vlivu rozvodu rodičů na život mladistvých dětí a dospívajících a na další oblasti, které jsou s tímto tématem úzce spojeny. Toto téma jsem si vybrala záměrně na základě zjištění, že se odborná literatura, týkající se práce s dětmi během rozvodového řízení věnuje spíše dětem mladší věkové kategorie (převážně dětem předškolního a mladšího školního věku). Poznatky při práci se staršími (náctiletými) dětmi tak nejsou dostatečně zaznamenány. Téma jsem si zvolila na základě tohoto faktu, ale i proto, že mě daná cílová skupina zajímá a v rámci své budoucí profese bych s cílovou skupinou rodiny s dětmi chtěla pracovat.

Nejprve se v teoretické části bakalářské práce zaměřím na samotné téma rozvodu a uvedu vzhled do samotné problematiky týkající se rozvodů a rozvodového procesu. Mým záměrem je představit samotnou definici rozvodu, faktory, které mohou zapříčinit rozvod a stručně, avšak přehledně představit průběh rozvodového řízení a formy porozvodové péče.

Mladistvými dětmi a dospívajícími budou v případě této bakalářské práce myšleny osoby ve věku od 16 do 20 let. Přičemž pod termínem mladistvá osoba (dítě) bude myšlena osoba ve věku od 16 až do 18 let věku, jelikož je tento termín použit v legislativě České republiky. Termín dospívající pak budou reprezentovat osoby od 18 do 20 let. Zároveň také představím to, jak rozvodový proces manželů, kteří mají děti probíhá, a jaké druhy porozvodové péče u nás v České republice existují. Dále blíže specifikuji několik oblastí života dítěte, na které může mít rozvod rodičů vliv, a zda a jakým způsobem je může rozvodový proces ovlivnit. Na konci teoretické části uvedu kapitolu, která se bude zabývat tím, jak mohou rodiče, ale i odborníci pracující s dětmi během rozvodu, poskytnout dítěti tu nejlepší péči, případně jak s takovými dětmi vhodně komunikovat a jednat.

Hlavním cílem bakalářské práce by mělo být zjištění, jak mladistvé děti a mladí dospělí prožívají rozvod svých rodičů a také to, na jakou životní oblast má rozvod největší vliv. Případně, jak moc rozvod tuto oblast ovlivňuje. Zmíněné oblasti pak budou specifikovány v rámci teoretické části. Hlavním účelem je získat širší škálu

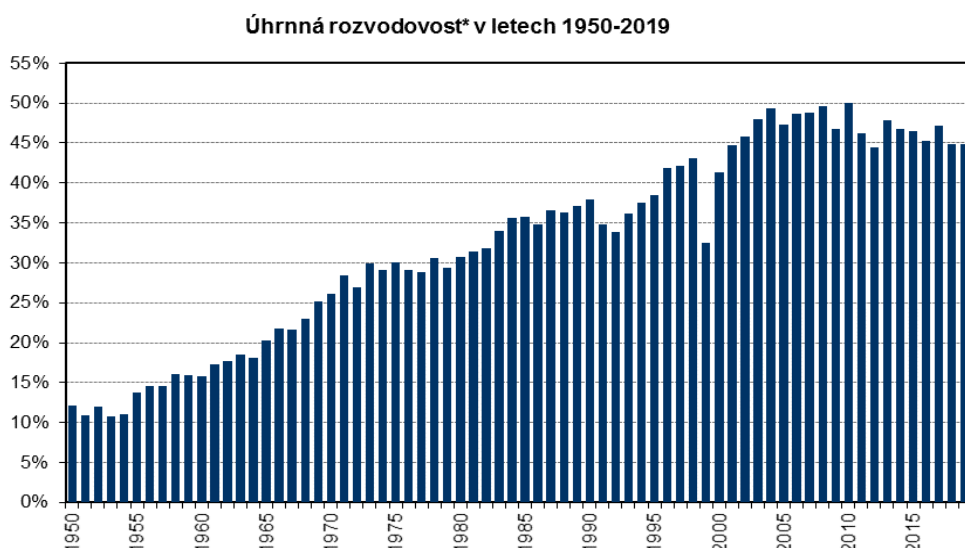
pohledů, zkušeností a názorů, které mohou poskytnout odpověď na výzkumné otázky. Tyto poznatky z výzkumné části pak mohou sloužit jako určitý návod pro rodiče, kteří si podobnou situací prochází a neví, jak se svými dětmi vhodně komunikovat, a jak jim poskytnout vhodnou podporu během tohoto nelehkého období. Zároveň by tato bakalářská práce mohla poskytnout zajímavé a užitečné poznatky také sociálním pracovníkům, kteří pracují právě s dětmi staršího věku, a které si prochází rozvodovým procesem rodičů.

1 Rozvod v teorii a praxi

„Manželství může být rozvedeno, je-li soužití manželů hluboce, trvale a nenapravitelně rozvráceno a nelze očekávat jeho obnovení.“ (Zákon č. 89/2012 Sb.). Přesně takto je definován rozvod ve druhé části občanského zákoníku, která se zabývá rodinným právem. Rozvod je právní akt, kterým dva manželé potvrzují to, že už spolu nadále nechtějí udržovat manželský svazek. Může tak být učiněno na základě různých důvodů. Z kulturního a společenského pohledu je rozvod brán jako významná životní událost, která zasahuje do života všech jeho aktérů, a má obrovský dopad nejen na manželský pár, ale hlavně na děti.

V současné společnosti je rozvod poměrně hojně vyskytujícím se jevem, který je konečnou fází rozpadu manželského svazku. Dle Českého statistického úřadu (2022) byla v roce 2021 úroveň rozvodovosti na 39,7 %. Podle dalších statistik, si lze zřetelně všimnout, že procento rozvodovosti od začátku druhé poloviny minulého století prudce stoupá, a to nejen v České republice, ale i různě po světě. To může být do určité míry způsobeno i vlivem transformace legislativy. *„Mnoho evropských zemí reformovalo svou rozvodovou legislativu během posledních čtyř desetiletí 20. století a umožnilo rozvod na základě vzájemného souhlasu a jiných důvodů „bez zavinění“ nebo dokonce jednostranně. Některé země dokonce legalizovaly rozvod, když byl dříve zakázán. Málo se však ví, do jaké míry byly tyto reformy, které měly tendenci „usnadnit rozvod“ zodpovědné za rozsáhlý nárůst rozvodovosti.“* (González a Viitanen, 2009). I přesto však v posledních 10 letech statistiky zaznamenaly mírný pokles počtu rozvodů na území České republiky.

Obr. č.1 - Úhrnná rozvodovost v letech 1950-2019

* Podíl manželství končících rozvodem za předpokladu zachování intenzit rozvodovosti podle délky trvání manželství.

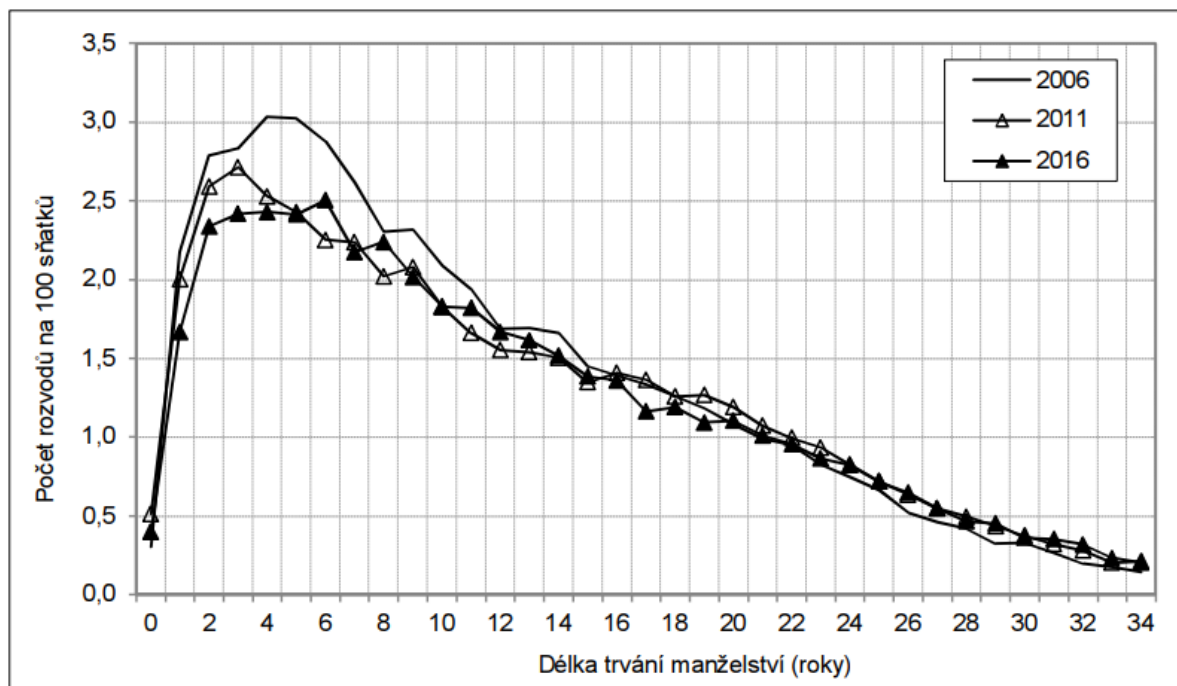
Zdroj: Český statistický úřad, 2020

Příčinou může být též jistá detabuizace rozvodů, jelikož v minulosti byla myšlenka na rozvod naprosto nepřijatelná z důvodu, že byl rozvod z pohledu náboženství brán jako něco, co nelze rozloučit. Toto vnímání se však v průběhu let transformovalo do dnešní podoby, a to převážně díky kulturním, společenským a dalším vlivům a také modernímu způsobu nahlížení na určité situace. „Výskyt rozvodů nadále roste, a to jak v důsledku liberalizované legislativy, tak v důsledku rozpadu tradičního pohledu na manželské závazky.“ (Sorosky, 1977). V dnešní době je tedy rozvod vnímán jako běžná součást společenského života. Na rozvod se nahlíží mnohem více otevřeně, a to převážně v rámci mladší věkové skupiny. „Dále v našich výsledcích vidíme, že rozvod je vnímán mladými lidmi spíše jako osvobozující, což značí hodnotový posun oproti dobám, kdy rozvod znamenal stigma neúspěchu.“ (Katrňák, 2010, s. 162).

V návaznosti na předchozí odstavec se zde nabízí otázka: „Co v současnosti můžeme považovat za největší faktory rozpadu manželství?“ Na tuto otázku nelze jednoznačně odpovědět, jelikož zde hraje roli několik různých faktorů jako je například odlišnost v rámci různých států, velkou roli hraje také věk, nebo individuální příčiny. Ve společnosti je viditelné, že se manželé rozvádí z mnoha různých důvodů. Může se jednat o to, že jeden z partnerů udržuje milostný poměr s jinou (třetí) osobou, může jít také o nespokojenost ve vztahu (například z důvodu

ztráty citového pouta) nebo i časté výskyty hádek. Některé statistiky poukazují na fakt, že většina párů se rozvádí nejčastěji po čtyřech letech. „*Největší rozvodovost se totiž vyskytuje po čtyřech letech manželství (k této době je ovšem nutno připočítat roky předmanželského života).*“ (Singly a kol., 1999, s. 111). Podobné zjištění prezentuje také Český statistický úřad (2017), který též poukazuje na to, že manželské páry se nejčastěji rozvádí po čtyřech letech manželství.

Obr. č. 2 - Rozvodovost podle délky trvání manželství, 2006-2016

Zdroj: Český statistický úřad, 2016

Tato fakta tak tedy mohou nasvědčovat tomu, že se manželské páry často rozvádějí z důvodu, že manželský svazek uzavřeli příliš nerozvážně nebo náhle. To ale nemusí platit vždy a u každého rozpadlého manželství.

Každopádně lze tedy říct, že i přesto, že zde existuje mnoho příčin rozpadu manželství, tak se opravdové důvody liší v návaznosti na mnoho různých faktorů, které mohou působit individuálně nebo mohou být propojeny. Z různých grafů si lze všimnout toho, že důvody pro rozpad manželství se lišily skrze různé roky. To znamená že nejčastější příčina rozvodu v roce 1990 nebude ta stejná jako například v roce 2015. Odborná literatura z konce minulého století poukazuje třeba na takovéto příčiny: „*V tomto výzkumu objevujeme i jiné faktory způsobující rozvod: hlavně skutečnost, že v dětství bylo rodinné prostředí jednoho z partnerů narušené;*

nebo že zaujímají v sociální hierarchii nízkou pozici; nebo se oženili/ vdaly velmi brzy.“ (Singly a kol., 1999, s. 113). Autor zde poukazuje na to, že jednou z příčin rozvodu může být také to, v jakém rodinném prostředí žil daný člověk v dětství. Znamená to tedy, že na rozvod může mít vliv také prostředí daného člověka, případně jeho osobní zkušenosti, které nabyl v průběhu života. Zároveň autor také potvrzuje tvrzení, že další příčinou zániku manželství může být fakt, že bylo manželství moc uspěchané či nebylo rozvážně promyšleno.

Několik grafů ukazuje, že v posledních letech jsou však nejčastější příčinou rozvodů tyto tři důvody: dlouhodobé nepochopení, vyprchání lásky a navázání nového vztahu. Lze si povšimnout, že první dva důvody mohou souviset s tím, na co bylo poukázáno už v obrázku č. 2., a to, že páry uzavírají sňatky příliš brzy a nemají tak dostatek času na to, aby se manželé vzájemně stihli hlouběji poznat. Jako méně časté důvody statistiky uvádějí nespokojenost v sexuální oblasti, ekonomické zajištění nebo neshody v tom, jak budou manželé vychovávat děti. Tyto výsledky prezentují fakt, že manželství uzavíraná v dnešní době staví hlavě na kvalitě vztahu mezi manželi, což je zcela odlišné od uzavírání sňatků v polovině minulého století. Ovšem to, co bylo řečeno v předchozí větě a v předchozích pár odstavcích není pravidlo, které by platilo pro všechny manželské páry univerzálně, ale musí být brán ohled i na situační faktory.

1.1 Průběh rozvodového řízení

V této části se chci zabývat převážně legislativní stránkou rozvodů. Cílem této podkapitoly je stručně představit to, jak probíhá rozvodový proces v případě, že mají rozvádějící se manželé děti. V následující kapitole tedy stručně a zjednodušeně popíši, co vše předchází soudnímu řízení, a jak samotný proces probíhá. Poté se chci zaměřit také na formy porozvodové péče o dítě, na kterých je nutné se během rozvodu dohodnout. Celý tento proces může mít na dítě také značný negativní vliv, a proto je důležité si celý tento proces stručně představit. Toto téma je obsaženo v Občanském zákoníku (v oblasti rodinného práva) a zároveň také i v Úmluvě o právech dítěte z roku 1989, která na území České a Slovenské federativní republiky přešla v platnost na začátku roku 1991. Porozvodová péče se v průběhu

let různě měnila. Tato část se bude ovšem zabývat současnou podobou porozvodové péče na území České republiky.

„Dítě má právo na oba rodiče, má právo na výživné a osobní styk s oběma biologickými rodiči. Garantem těchto práv se stává stát, jejich naplňování kontroluje úřednický aparát a nejsou ponechána výlučným rozhodnutím jednotlivců.“ (Fučík, 2013, s. 27). I takto se dá odborně nazvat to, co provází proces rozvázání manželského svazku manželi, kteří mají nezletilé děti. Nezletilým dítětem je podle legislativy v České republice dítě mladší 18 let, pokud není soudně určeno jinak. Hlavními aktéry tohoto procesu jsou rodiče a nezletilé děti. *„Rodiče jsou povinni upravit život dítěte po rozvodu tak, aby to bylo v souladu s nejlepším zájmem dítěte.“* (Skřivánková, 2012). Toto tvrzení tak souvisí s jedním z principů Úmluvy o právech dítěte, která dbá právě o nejlepší zájmy dítěte. Dítě by na procesu mělo samo participovat a měl by být brán ohled na jeho pocity, názory a přání. Rodiče by tuto informaci měli oznámit svému dítěti co nejvíce empaticky, v únosné míře a s informacemi, které se budou týkat uspořádání rodinného života během rozvodového procesu a po něm. Takto se ale tato situace vždy neodehrává a dítě tak může být vystaveno stresu a nátlaku.

Jako další na řadu přichází stát, který v soudním procesu hraje též významnou roli. Stát prostřednictvím soudu rozhodne o uspořádání rodinných vztahů po rozvodu na základě několika faktorů a souvislostí. Je nutné pamatovat také na to, že soud je povinen brát ohledy na názory a potřeby dítěte, jehož rodiče prochází rozvodovým řízením. Samotný průběh soudního procesu a porozvodové péče bude popsán v následujících podkapitolách.

1.1.1 Rozvod sporný a nesporný

Aby k soudnímu procesu mohlo vůbec dojít, nejprve musí minimálně jeden z manželů (v nejlepším případě oba manželé) podat žádost o rozvod na okresní soud v místě trvalého bydliště. To, jak dlouho bude soudní proces trvat záleží pouze na tom, jak jsou spolu manželé schopni spolupracovat. Pokud manželé nejsou schopni spolupracovat, soudní proces se tak může protáhnout i na několik let. Podle tohoto faktoru je také dělen soudní proces na dva typy – rozvod sporný a rozvod nesporný. Tyto dva termíny jsou legislativně zakotveny v Občanském zákoníku.

První je rozvod nesporný neboli formálně řečeno rozvod dohodou. Jedná se o časově méně náročný proces, který se většinou odehrává bez větších komplikací. Zároveň je tento typ rozvodu mnohem méně stresující, a to nejen pro děti, ale i pro manželský pár. Tento typ rozvodu se odehraje v momentě, kdy oba manželé podají žádost společně – tedy, že se společně dohodnou. Podle Skřivánkové (2012) pak musí oba manželé předložit soudu společnou dohodu nejprve o tom, jak budou uspořádány poměry během po dobu procesu jsou (péče, výživné, ...) a poté také musí předložit společnou písemnou dohodu, která se týká vypořádání vzájemných majetkových vztahů, práv a povinností s ohledem na společné bydlení a v neposlední řadě i případné vyživovací povinnosti mezi manželi. Druhá z dohod musí obsahovat úředně ověřené podpisy. Pokud všechny tyto podmínky splněny, a soud tyto dohody uzná, může být manželství úspěšně rozvedeno.

Rozvod sporný přichází na řadu v moment, kdy se rodiče nedokážou domluvit, jak budou po rozvodu vychovávat své dítě (případně děti), jaká bude výše výživného nebo na majetkovém vyrovnání. Také se jedná o situaci, kdy se chce rozvést jen jeden z manželů. V takovém případě tedy zasahuje soud, který zahájí opatrovnické řízení. Podle Skřivánkové (2012) poté soud stanoví kolizního pracovníka, který má hájit zájmy dítěte a je pověřen, aby promluvil s dítětem, oběma rodiči a aby provedl šetření v domácnosti.

„V naprosté většině případů však soud ustanovuje dítěti tzv. kolizního opatrovníka. Ten je dle zákona ustanovován vždy, když hrozí potenciální střet zájmů rodiče a dítěte v daném řízení. [...] Není zákonem vymezeno, kdo by měl kolizním opatrovníkem být. V české praxi se ustálilo ustanovovat ve více než 90 % případů orgán sociálně-právní ochrany dětí tzv. OSPOD nebo lidově sociálku.“ (Mikulková a kol., 2021, s. 79).

Kolizní pracovník pak poskytne soudu odborné posouzení situace, jež slouží jako jeden z aspektů konečného verdiktu soudu. Tohoto soudního procesu se ovšem mohou účastnit i jiní odborníci. Vždy záleží na tom, v jaké situaci se manželský pár nachází. Tento typ soudního procesu je ovšem velmi dlouhý a komplikovaný, přičemž složitost tohoto typu rozvodu je velmi individuální a více se jím zde nebudu zabývat, s ohledem na cíl mé práce. A proto tento popis slouží pouze jako obecný a velmi stručný náhled na to, jak sporný rozvod probíhá.

1.1.2 Formy porozvodové péče o děti

Během opatrovnického řízení se také rozhoduje o tom, jaký typ péče bude pro rodiče, ale obzvláště pro dítě, ten nejvhodnější. V české legislativě se nyní rozlišují 3 formy porozvodové péče – péče jednoho z rodičů, střídavá péče a společná péče.

„Péče jednoho z rodičů znamená, že dítě žije s jedním z rodičů, u kterého převážně bydlí, a s druhým rodičem je v kontaktu buď podle toho, jak se rodiče (a spolu s nimi i větší děti) domlouvají, nebo když se rodiče neumí dohodnout, může to určit soud.“ (Mikulková a kol., 2021, s. 73). Péče jednoho z rodičů je jednou z forem porozvodové péče o děti. Jedná se o formu péče, kdy na sebe jeden z rodičů přibírá větší zátěž, jelikož se o dítě musí z většiny starat zcela sám. Dítě je z velké části ochuzeno o čas strávený s druhým rodičem. V České republice děti končí zpravidla nejčastěji v péči matky. Jedná se tak o nejčastěji vyskytovanou variantu porozvodové péče o děti vůbec.

Další formou porozvodové péče o děti je střídavá péče. *„Střídavá péče znamená, že dítě žije po určitý, zpravidla delší časový úsek s každým z rodičů.“* (Spoustová, 2017). Tato varianta se může zdát o něco vlídnější než forma péče jednoho z rodičů, jelikož se dítě vídá s oběma rodiči, akorát s každým z nich v odlišný čas. Dá se tedy říct, že co se týče budování vztahů s rodiči, je tato varianta lepší než předchozí možnost. Nicméně se zde vyskytují i značné nevýhody, které dítěti mohou znesnadňovat život. Například se jedná o časté stěhování od jednoho rodiče k druhému, častou změnu prostředí, nebo třeba i změnu školy. V návaznosti na střídavou péči zde existují dva pojmy – symetrická a asymetrická střídavá péče. Symetrická střídavá péče znamená, že dítě tráví u každého z rodičů, stejně vymezený čas. Asymetrická střídavá péče má pak opačný význam. Jak bude střídavá péče vypadat, záleží pouze na tom, jak se spolu manželé dohodnou. V případě, že by měli manželé v rámci střídavé péče neshody, tak za ně toto rozhodnutí může učinit soud. Za posledních 20 let se procento dětí, které jsou ve střídavé péči, každým rokem postupně zvyšuje. I tak je ale střídavá péče v české praxi stále málo častou variantou porozvodové péče.

Poslední formou porozvodové péče o děti je společná péče rodičů. *„Ve společné péči se také nic neupravuje, není ani vyměřeno výživné, vše se ponechává na domluvu rodičů. Tato forma péče je nejvhodnější pro rodiče, kteří mezi sebou mají*

dobrou komunikaci a vůli a ochotu pružně se domlouvat a také určitou důvěru v to, že budou vzájemně domluvené podmínky dodržovat, včetně finančních záležitostí.“ (Mikulková a kol., 2021, s. 75). Tato forma porozvodové péče je nejvhodnější, jak pro oba rodiče, tak i pro samotné děti. Manželé totiž nejsou nijak soudně omezováni, a pravidla si mohou nastavit podle svých potřeb. A děti zaznamenají pouze minimální změnu, jelikož by výchova měla v tomto případě být úplně stejná, jako před zahájením soudního rozvodového řízení. *„Formálně se jedná o stejnou podobu péče, kterou měli rodiče mezi sebou zavedenou, než nastala potřeba soudní úpravy.*“ (Tomešová, 2017). I přes nesčetné výhody, je tato podoba formy porozvodové péče též málo využívaná.

Obecně je tedy vidět, že různé formy porozvodové péče mají své výhody i nevýhody. Ale i přesto, je stále nejčastější formou porozvodové péče, péče jednoho z rodičů – převážně tedy matky. Tato forma je už několik dekad tou nejrozšířenější formou porozvodové péče. A to i přesto, že je z posledních odstavců vidět, že existují mnohem vhodnější a efektivnější formy porozvodové péče. Lze jen odhadovat, zda takto soud rozhoduje z důvodu, že je tradice svěřením dítěte do matčiny péče hojně rozšířená, nebo má soud stále předsudky vůči tomu, zda je otec schopen postarat se o dítě stejně kvalitně a dobře jako matka, nebo v tomto případě hraje roli úplně jiný faktor. Zároveň je z předchozího textu také vidět, že dalším velkým faktorem, který tuto situaci ovlivňuje, je samotný vztah manželů. Lze tedy pouze usuzovat o tom, že to, v jaké formě porozvodové péče dítě skončí, specifikují hlavně individuální faktory.

2 Vliv rozvodu rodičů na život dítěte

V této části bych se chtěla zaměřit na to, jaký vliv má rozvod na celkové fungování dětí, které jsou ve fázi dospívání. Pozornost je upřena hlavně na to, jaký může mít rozvod rodičů vliv na fungování dítěte v různých oblastech. Rozvod je velmi komplexní jev, který může mít rozsáhlé dopady, které se netýkají pouze psychického stavu dětí, ale mohou mít vliv i na další oblasti života. Proto je důležité pochopit všechny jeho možné následky a ukázat si, jak se mohou v životě jedince konkrétně projevit.

2.1 Absence jednoho z rodičů

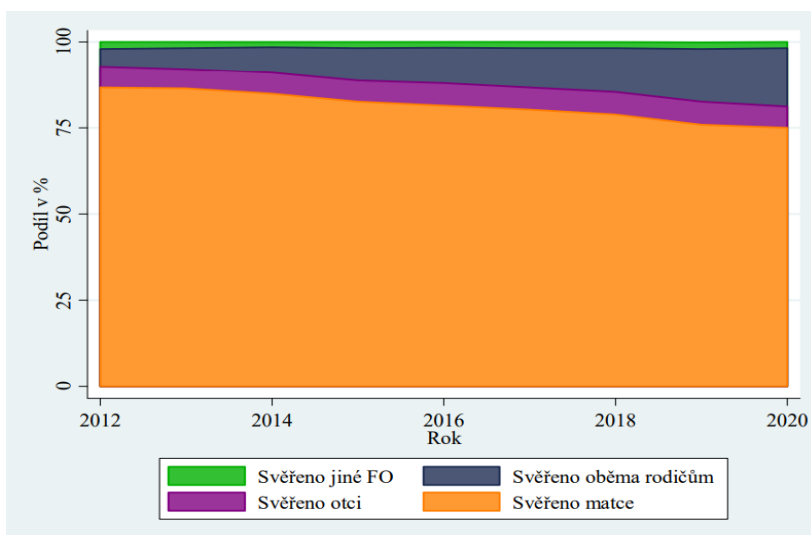
V současné době je jedním z nejvíce rozporuplných a diskutovaných témat to, zda má absence jednoho z rodičů (částečná, ale i úplná) vliv na vývoj dítěte a na to, jak dítě vnímá samo sebe. Názory odborníků v odborné literatuře se velmi různí. Někteří odborníci vnímají vývoj dítěte, které má rozvedené rodiče, poněkud optimističtěji. „*Výzkumy dosud neprokázaly přímé souvislosti mezi absencí otce ve výchově a možnými negativními jevy ve vývoji dítěte.*“ (Sobotková, 2007, s. 175). Riziko negativního vývoje dítěte se také může snížit za určitých okolností. „*Riziko negativních dopadů nepřítomnosti biologického otce – ale samozřejmě i matky – v prostředí, v němž dítě vyrůstá, se sníží, udržuje-li dítě k oběma rodičům láskyplný, smysluplný a samozřejmě pravidelně kultivovaný vztah.*“ (Bakalář, 2006, s. 34). Stejný autor též dodává: „*Výzkumy ukázaly, že děti žijící s jedním rodičem se v průměru přizpůsobují lépe, je-li rodič stejného pohlaví (samozřejmě při vyvážených ostatních důležitých proměnných).*“ (Bakalář, 2006, s. 33).

Naopak, někteří autoři vidí život dítěte v neúplné (rozvodem zasáhnuté) rodině jako něco, co na jeho vývoj může mít převážně negativní dopady. Dle O' Neillové (2002) děti, žijící bez svého biologického otce mají vyšší pravděpodobnost, že v budoucnosti budou žít v tísnivé finanční situaci, dále mají větší pravděpodobnost výskytu duševních onemocnění, mají horší výsledky ve škole, mají potíže při seznamování s druhými lidmi, mají zvýšené riziko výskytu zdravotních problémů, mají vyšší riziko toho, že budou obětí fyzického, emocionálního nebo sexuálního zneužívání, nebo že utečou z domova. Jiní autoři tvrdí třeba toto: „*Děti v neúplných rodinách postrádají podporu, účinný dohled, sebeúctu a relevantní vzory v důsledku*

ztráty častého kontaktu s jedním z rodičů. Rodičovství osamělého rodiče je často nekonzistentní a vztah mezi osamělým rodičem a dítětem je méně hierarchicky strukturovaný a více vrstevnický.“ (Kreidl a kol., 2013, s. 7). Rozvod tak může mít negativní vliv například na to, jak dítě samo sebe vnímá (nejen v ohledu sexuality), ale i na aspekty jako jsou školní výsledky, budoucí zaměstnání, užívání návykových látek a mnoha dalších.

Je také dobré zmínit, že dříve se odborná literatura věnovala spíše negativnímu vývoji dítěte v případě, že v rodině absentoval otec. Dnes už se odborníci mnohem častěji zaměřují i na absenci matky, a na možná rizika, která jsou s ní spojena. To poukazuje na to, že jak matka, tak i otec, mají na vývoj dítěte oba značný vliv. I proto, by se na důležitost tohoto poznatku mělo více přihlížet. Nicméně se po rozvodu stále většina dětí a mladistvých ocitá v péči matky, což je dlouhodobě potvrzený fakt. *„Je obecně diskutovaným faktem, že naprostá většina dětí je v České republice po rozvodu svěřována matkám, na tom se stále mnoho nemění.“* (Fučík, 2013, s. 37). Tento jev může být ovlivněn jak biologickými, tak sociálními příčinami. Jedním z příkladů těchto příčin může být například to, že matky jsou již po staletí brány jako primární pečující osoby. Už jen například z toho hlediska, že ženy po početí nosí dítě u sebe v těle, a tím pádem jsou s dítětem více propojeny. V posledních letech se procento svěřování nezletilých dětí do péče udržovalo na stejné hranici, ovšem ze statistiky z roku 2020 (obr. č. 3) lze vyčíst, že v posledních několika letech toto číslo naopak ještě klesá.

Obr. č. 3 - Svěřování dítěte do péče

Zdroj: © Ministerstvo spravedlnosti, 2021

Z těchto informací tedy vyplývá, že rozvod může mít na dítě opravdu nějaký vliv. Ovšem větší šance na to, že dítě bude ovlivněno důsledky rozvodu bude hlavně v případě, bude-li se jednat o rozvod doprovázený neshodami, hádkami a nepříjemnostmi.

2.2 Vliv rozvodu na školní výsledky

První oblastí, na kterou může mít rozvod rodičů značný vliv jsou školní výsledky. Dítě se může hůře soustředit nebo může v důsledku určité revolty v návaznosti na rozvod rodičů (a tedy nesouhlas s ním) školu záměrně zanedbávat. I na základě některých odborných článků a literatury, které jsem v rámci rešerše přečetla, lze soudit, že rozvod má určitý vliv na školní úspěchy a opět záleží, jak dítě celou tuto situaci zvládá. V následujících odstavcích bude upřen pohled právě na tyto možné důsledky.

Existuje mnoho výzkumů, které dokládají, že rozvod má na negativní dopad na vzdělání dětí. Někteří mladiství vykazují horší prospěch, někteří z nich mají menší šanci, že zvládnou úspěšně odmaturovat nebo dokonce mají menší pravděpodobnost, že se dostanou na vysokou školu. Ovšem tyto důsledky rozvodu se liší napříč různými výzkumy.

Jiní odborníci vidí tuto situaci zase z jiného úhlu. *„Konflikt před rozchodem, spíše než samotná odluka rodičů, může být příčinou většiny statistických rozdílů ve skóre školních výsledků mezi dětmi, jejichž rodiče se rozvedli, a těmi, jejichž rodiče spolu zůstali.“* (Chimienti, 2004, s. 34). Z tohoto výzkumu lze pozorovat, že vliv na školní prospěch má spíše rodinná situace před rozvodem, tedy předrozvodová fáze. Ta může být doprovázena hádkami nebo napjatou atmosférou rodinných vztahů. V závažnějších případech se může jednat i o situace, kdy rodiče užívají návykové látky, nebo se v některých rodinách může vyskytovat i fyzické násilí.

Některé z dalších výzkumů zase tvrdí to, že vliv na školní prospěch má hlavně psychická pohoda, která může být kvůli rozvodu rodičů oslabena. *„Zjištění uvedená v této studii naznačují, že rozvod snižuje psychosociální pohodu dětí a pokles blahobytu pomáhá vysvětlit horší výsledky rozvedených dětí ve škole.“* (Potter, 2010). Z těchto poznatků se dá tedy předpokládat, že rozvod rodičů má v jisté míře svůj podíl na zhoršení prospěchu mladistvých dětí a dětí obecně, nicméně v tomto

případě zde hrají roli i jiné faktory jako je věk, gender, psychická stabilita, ekonomické a sociální zázemí a jiné. Proto není zcela možné poskytnou jednotný závěrečný verdikt, který by jednoznačně shrnoval tuto problematiku.

Dalším negativním důsledkem rozvodu rodičů v oblasti školy může být také zvýšená absence ve škole. *„Při zkoumání čísel neomluvených absencí za jedno období bylo zjištěno, že studenti z rozvedených rodin zameškali v průměru o 59,06 % více vyučovacích hodin než studenti z intaktních rodin.“* (Ham, 2003). Podle výsledků výzkumu, který uskutečnil Ham (2003) lze pozorovat zjištění, že mnohonásobně více zaznamenaných absencí mají dívky. Toto jednání může být bráno buď jako určitá forma protestu, nebo jen jako akt toho, jak se dítě snaží s touto situací vyrovnat.

2.3 Vliv rozvodu na zdraví

Další oblast, na kterou může mít rozvod vliv, se týká zdraví. Tuto oblast bych chtěla rozdělit na dvě části. Na psychické zdraví, a na fyzické zdraví. Protože rozvod může mít vliv na jak na psychickou stránku dítěte, tak na jeho fyzické zdraví.

Jako první se budu zabývat psychickým zdravím. Obecně je téma psychického zdraví v poslední době hojně diskutováno. Zájem o psychické zdraví se za posledních několik let zvýšil a téma duševních onemocnění už není tak extrémně tabuizováno, jako tomu bylo ještě na konci minulého století. I přesto však stále narážíme na tabuizaci a stigmatizaci některých duševních onemocnění, a to především ze strany široké veřejnosti. *„Podle posledních dat Národního ústavu duševního zdraví, který provedl srovnávací šetření postojů veřejnosti mezi lety 2013 a 2019, došlo ve sledovaném období jen k mírnému zlepšení postojů vůči lidem s duševním onemocněním.“* (Národní ústav duševního zdraví, 2022).

Nárůst duševních onemocnění u mladých lidí se neustále zvyšuje. V České republice je i přes výrazně větší agendu ohledně duševního zdraví, stále velmi málo doktorů, a to převážně těch dětských. *„Skutečnost je taková, že například čekací doba na dětského psychiatra či psychologa se pohybuje mezi 4 a 6 měsíci. Celkově pak v Česku na 10 000 obyvatel připadá 9 psychologů, což je stejná hodnota jako v Polsku.“* (Česko v datech, 2022).

Z celého tohoto úvodu je tedy vidět, že výskyt duševních onemocnění u dětí a mladistvých není malý, a neustále roste. Dá se tedy předpokládat, že vliv rozvodu rodičů na psychické zdraví dítěte bude také jednou z příčin výskytu duševních onemocnění a zhoršení psychického stavu. Což bude představeno v rámci následujících odstavců.

Stejně jako u předchozího tématu, které se týkalo vzdělávací dráhy, se i u psychického zdraví názory skrze různé výzkumy a studie liší. Některé z nich se zaměřují pouze na negativní vnímání vlivu rozvodu na psychiku. Stejně tak se liší i procento mladistvých, u kterých se v důsledku rozvodu rodičů zhoršil psychický stav v průběhu let. *„Ačkoli se některé děti tomuto přechodu dobře přizpůsobily, přibližně u 20 % až 25 % se vyvinou problémy s duševním zdravím nebo přizpůsobením se dvojnásobné míře, než jakou zažívají děti z trvale vdaných rodin.“* (Winslow a kol., 2004). To potvrzují i jiné výzkumy. *„U středoškoláků se jejich psychosociální pohoda před rozvodem a po něm ve skutečnosti zlepšila, ačkoli tento vzestupný trend během dvou let poklesl.“* (Potter, 2010). Tato perspektiva a jiná jí podobná zjištění mohou být racionálně odůvodněna také tím, že daným mladistvým mohlo díky rozvodu ulevit, jelikož došli k uvědomění, že takový výsledek přinese klid jak rodičům, tak právě jim samotným. Další studie poukazují spíše na pozitivní důsledky, které mohou po rozvodu nastat. *„Studenti z rozvedených rodin mohou často přijít na vysokou školu lépe vybaveni než jejich vrstevníci z neporušených manželství s vlastnostmi, které jim pomáhají vyrovnat se s vysokoškolským stresem.“* (McIntyre a kol., 2003). Což poukazuje na to, že některé děti tato složitá životní situace může určitým způsobem posílit a tím pádem i to, že i stres, který dítě zažívá během rozvodu rodičů, může mít v konečném důsledku svoje výhody. I tak by se ale v žádném případě, nemělo psychické zdraví mladistvých procházejících si rozvodem rodičů nijak podceňovat.

Samozřejmě existuje i varianta, že rozvod nijak výrazně neovlivní psychický stav dospívajících dětí a mladistvých. *„Rozvod sám o sobě nezvyšuje zranitelnost vůči nemocem z dlouhodobého hlediska, pokud není prožíván negativním způsobem (například spojený s konfliktem mezi rodiči a depresivní psychopatologií u rodičů) nebo nevede ke ztrátě kontaktu s jedním z rodičů.“* (Nunes-Costa, Lamela

a Figueiredo, 2009). Z toho je tedy zřejmé, že pokud bude rozvod probíhat v klidu, bez konfliktů a hádek, tak je možné, že psychické zdraví dítěte nebude nijak výrazně ovlivněno.

Jak je z předchozích odstavců vidět, rozvod má skoro vždy určitý vliv na psychiku mladistvých dětí a dospívajících. Ať už se jedná o samotnou povahu dítěte, vztah mezi rodiči, vztah dítěte s každým z rodičů nebo to, jakým způsobem rozvodový proces probíhá.

Jako další bych tu chtěla zmínit i fyzické zdraví. Jedná se o oblast, která může být v některých případech úzce spojena s duševním zdravím, diskutovaným v předchozí podkapitole. Některé problémy, týkající se fyzického zdraví mohou být způsobeny právě v důsledku špatného psychického zdraví. V některých případech, kdy se u dítěte projeví zdravotní obtíže v návaznosti na rozvod rodičů, by se tedy dalo bavit o takzvaných psychosomatických obtížích. Jedná se o zdravotní problémy nebo onemocnění, která jsou zapříčiněna špatným psychickým stavem, sociálními vlivy případně i genetickými predispozicemi. Existuje spousta odborných zdrojů, které poukazují na přímou souvislost mezi nepříznivým zdravotním stavem dětí a rozvodem. *„Děti, které zažily rozvod, mají vyšší vnímavost k nemoci, která může pramenit z mnoha faktorů...“* (FamilyMeans). Některé ze zdrojů přímo zmiňují psychosomatické problémy jako jeden z důsledků rozvodu. *„Děti a mladiství rozvedených rodičů vykazovali zvýšenou míru deprese, úzkosti a psychosomatických symptomů.“* (Evolve). Dalším způsobem, jak může být ovlivněno zdraví dospívajícího, je skrze změnu jeho životního stylu nebo rutiny. Jedná se o velmi latentní záležitost, kterou si často ani rodiče nemusí uvědomovat. Tato rovina může být opět zapříčiněna stresem. Dítě může nepříznivým vlivem rozvodu přestat pravidelně jíst, hýbat se, případně i zanedbávat péči o samo sebe. Toto jednání, pak může mít na celkové zdraví jedince značný dopad. Pochopení a řešení dopadu rozvodu na fyzické zdraví dospívajících je nezbytným krokem k podpoře odolnosti a zajištění zdravého přechodu do dospělosti.

2.4 Vliv rozvodu na sociální život

V neposlední řadě se v této podkapitole zaměřím také na interpersonální vztahy mladistvých dětí a dospívajících. Interpersonální vztahy můžu definovat jako blízké

vztahy v rámci nejbližšího okolí daného jedince. Rozvod v tomto případě může mít vliv na vztahy s rodiči a širší rodinou a také na blízké okolí mladistvých dětí a dospívajících, které tvoří hlavně jejich kamarádi. Podle Maier a Lachman (2000) je rozvod rodičů, stejně tak jako úmrtí jednoho z rodičů spojen s interpersonálními obtížemi, které mohou snížit míru podpory ze strany přátel a rodiny.

Nesporným faktem je, že rozvod má velký vliv na změnu rodinných pout, vztahů a rodinné dynamiky. V některých případech se neshody mezi rodiči objevují již před rozvodem, a pokračují i během něj. Přičemž se tyto neshody a konflikty mohou neustále stupňovat a prohlubovat. Proto lze říct, že takováto odluka rodičů je dlouhodobým procesem, který začíná již před rozvodem a transformuje se během něj a pokračuje dál i po něm. Ve spoustě případů se narušený vztah mezi dětmi a rodiči nikdy zcela nespraví. Na tento fakt poukazují například autoři Amato a Booth (1996, s. 357) kteří tvrdí, že problematické vztahy mezi rodiči a dětmi spojené s rozvodem přetrvávají po celý život. To ovšem neznamená, že by mladistvé děti a dospívající měli brát tuto informaci jako konečný verdikt. Dalším vyzorovaným, vzorcem chování je také to, že zájem k dítěti ze strany rodičů má tendenci slábnout.

Dítě se v této situaci může cítit velmi osaměle, což může mít neblahý vliv na jeho psychické zdraví, které poté může ovlivnit i další oblasti. Již během rozvodu začíná u dítěte proces jisté selekce, kdy má dítě tendenci vybrat si jednoho z rodičů, jako svého společníka a jistou oporu a od druhého z rodičů se vztahově a citově více oprostí. *„Dospělé děti po rozvodu mají větší pravděpodobnost, že nebudou mít podpůrný vztah s jedním z rodičů ve středním věku než děti z intaktních rodin.“* (McDole a Limke, 2008). To, k jakému z rodičů dítě po rozvodu více emocionálně a vztahově přilne, záleží na několika faktorech, mezi kterými může hrát velkou roli i pohlaví rodičů. *„Kromě toho mohou být účinky rozvodu silnější u dvojice rodič-dítě opačného pohlaví než u dvojice stejného pohlaví.“* (Amato a Booth, 1996, s. 356). Tento jev, ale nemusí být přítomen u každého dítěte. Někdy se dítě emočně distancuje od obou rodičů, jindy si zase může udržet vztah s oběma rodiči. K poslední zmíněné variantě však dochází u minima případů, případně se k dobrému vztahu s oběma rodiči dítě dopracuje časem, kdy napětí způsobené rozvodem zeslábně.

Poslední důležitým faktorem, který je v této části nutné zmínit je fakt, že většina dětí po rozvodu skončí v péči matky. To už z podstaty zapříčiňuje méně frekventovaný kontakt dětí s vlastními otci, což může následně vést k narušení jejich vztahu. *„Odchod jednoho z rodičů z domova – v naprosté většině případů otce – je těžkou ztrátou jako pro děvče, tak pro chlapce.“* (Matoušek, Pazlarová a kol., 2014, s. 158). Některé zdroje uvádějí, že kvalita vztahu mezi dětmi a otcem je definována hlavně kvalitou a frekvencí společně stráveného času. *„Tyto studie zjistily, že množství a způsob zapojení otce může mít významný dopad na děti po rozvodu.“* (Rappaport, 2013). Další výzkumy a tvrzení odborníků, jen potvrzují, že vztah otce a dítěte (nezávisle na pohlaví dítěte) ve většině případech zeslábne, nebo otec a dítě časem úplně odcizí.

Stejně tak jako může rozvod rodičů ovlivnit vztah dítěte s nimi, může mít rozvod silný dopad i na blízké okolí dospívajících. Nejčastěji se tento dopad bude týkat hlavně blízkých přátel a širší rodiny. I zde může hrát roli již zmíněné psychické zdraví. Stres, který dospívající zažívají během rozvodu, může vést ke zvýšené míře úzkosti a nejistoty, a v konečném důsledku může vést i k problematictějšímu navazování důvěryhodných a trvalých přátelství. Někteří adolescenti se mohou společensky stáhnout nebo se zcela izolovat od svého okolí. Samotný rozvod může ovlivnit, kolik času budou dospívající trávit se svými přáteli. Například z důvodu změny bydliště, nebo kvůli novému časovému harmonogramu. Také může dojít k tomu, že se mladistvé děti a dospívající budou cítit nepochopeně v kruhu svých přátel, což může také značně zredukovat jejich společně strávený čas.

Důsledky rozvodu mohou ovlivnit i vztahy v širší rodině. Například pokud se jedná o rozvod plný neshod a hádek. Rodina se tak může rozdělit na dvě poloviny – stranu matky a stranu otce. Dítě pak může částečně nebo kompletně ztratit kontakt s polovinou nebo aspoň částí svojí rodiny. *„Rozchod a rozvod ve střední rodinné generaci však mohou narušit vztahy mezi vnoučaty a jejich prarodiči.“* (Albertini a Tosi, 2018). Většinou se jedná o opačnou stranu rodiny. Tedy pokud je dítě ve výhradní péči matky, tak je možné že mu bude výrazně omezen kontakt s otcovo širší rodinou, a naopak. *„Děti žijící s matkou tak mají tendenci udržovat kontakt s prarodiči z matčiny strany a ztrácejí kontakt s otcovými rodiči, a naopak, pokud jsou malé děti ve fyzické péči otců.“* (Albertini a Tosi, 2018). Přičemž v této situaci

nezáleží pouze na tom, jestli je dítě v péči otce nebo matky, ale také na tom, jak často se s druhým rodičem stýká. Což má v konečném důsledku vliv i na frekvenci kontaktu s prarodiči. *„Styk prarodičů z otcovy strany s vnoučaty často závisí na porozvodovém kontaktu otce s jeho dětmi, který je běžně omezený.“* (King, 2003). Na druhou stranu existuje také mnoho případů, kdy se vztah mezi dětmi rozvedených rodičů a jejich prarodiči může v důsledku rozvodu výrazně zlepšit. A to zejména kvůli faktu, že prarodiče v této situaci zastávají určitou podpůrnou roli. *„Vztah prarodičů k jejich dospělým dětem a vnoučatům po rozvodu není vždy negativně ovlivněn.“* (Drew a Smith, 1999). To, jakou roli zaujmou prarodiče po rozvodu záleží na předrozvodových vztazích nejen s vnoučaty, ale i se svými dětmi, s matkou a otcem dítěte, na jejich věku, zdravotním stavu a dalších faktorech.

3 Práce s mladistvými dětmi a dospívajícími, kteří si procházejí rozvodem rodičů

Poslední kapitola bakalářské práce je věnována tématu rozvodu rodičů dospívajících dětí a mladistvých z pohledu sociální práce. Cílem této kapitoly je poskytnout praktické informace těm lidem, kteří si danou situaci prochází a neví, na koho se obrátit, nebo jakým způsobem jednat co nejlépe se svými dětmi. Případně jakým chybám se vyvarovat. Také zde zmíním některé služby, které může rodina procházející si rozvodem využít. Nejprve zde představím to, co práce sociálního pracovníka s rodinami a dětmi, které si prochází rozvodem (případně už mají rozvod za sebou) vlastně obnáší. V této části bych ráda představila i některé techniky, které sociální pracovníci mohou při práci s rodinou během rozvodu použít. Ve druhé části této kapitoly se pak zaměřím na poskytnutí několika praktických rad a doporučení podle poznatků z odborné literatury, které mohou rodiče procházející si rozvodem využít pro to, aby jejich dítě (děti) prošlo touto náročnou životní situací bez zbytečného stresu a větších problémů.

3.1 Podpora a pomoc ze strany sociálního pracovníka

Oblast sociální práce nabízí spoustu technik a návodů na to, jak pracovat s rodinami, a hlavně s dětmi během a po rozvodu. To, jakou metodu sociální pracovník využije záleží na několika aspektech. V jaké fázi rozvodu se rodina nachází, jaké jsou vztahy mezi oběma rodiči, jak tuto situaci dítě zvládá a další různé faktory. „V rámci sociální práce s rodinami v rozvodové situaci můžeme jako sociální pracovníci využít celou řadu nástrojů a opatření – např. poradenství, spolupráci s jinými odborníky a institucemi, využívání kompetencí daných zákonem o sociálně-právní ochraně dětí (např. pořádání případové konference, nařízení návštěvy odborného poradenství nebo setkání s mediátorem), různé metody a techniky sociální práce, např. sociální diagnostiku, sociálně-terapeutický rozhovor, sociální šetření apod.“ (Zakouřilová, 2017). To je ovšem jen stručný výčet toho, co se dá v takové situaci využít.

Pro pochopení pozice a pomoci sociálního pracovníka v dané problematice představím dva případy, během kterých může sociální pracovník pracovat s rodinou, která si prochází rozvodovým procesem. Zaprvé se jedná o situaci, kdy

sociální pracovník spolupracuje s rodinou během rozvodového procesu, a slouží tak převážně jako opatrovník, a ochránce práv a zájmů dítěte. V druhém případě se jedná o situaci, kdy sociální pracovník s rodinou a dětmi pracuje až po rozvodu. V tomto případě pak funguje spíše jako poradce, který pomáhá rodině a dětem zvládat negativní následky způsobené rozvodem. Důležité je dodat, že sociální pracovník nepomáhá pouze dětem, ale pomáhá i rodině jako celku.

Co se týče první situace, sociální pracovník nemusí být přítomen u každého případu během rozvodu manželů, kteří mají dítě (případně více dětí). Jedná se pouze o spolupráci s těmi rodinami, v nichž se rodiče dětí nedokážou domluvit na porozvodovém uspořádání (převážně se jedná o neshody týkající se formy péče o dítě po rozvodu), nebo rozvodový proces doprovází konflikty ze strany rodičů dítěte. V takovém případě je každému dítěti přiřazen sociální pracovník, nebo kolizní opatrovník. Tento pracovník je přiřazen dítěti na základě rozhodnutí soudu. *„...zástupce dítěte jmenovaný soudem (obvykle OSPOD) v soudních řízeních, které se týkají zájmů dítěte. Opatrovník dítěte seznamuje s průběhem soudního řízení, s rolí jednotlivých osob včetně své, zajímá se o názor dítěte na danou věc, jeho prožívání a potřeby. Zastupuje dítě, hájí jeho zájmy (které mohou být v kolizi se zájmy rodičů). V případě potřeby zprostředkovává soudu a někdy i rodičům důležité informace získané od dítěte.“* (Mikulková a kol., 2021). Sociální pracovník i kolizní opatrovník jsou pověřeni a spadají pod orgán sociálně-právní ochrany dětí. Hlavním úkolem orgánu sociálně-právní ochrany dětí během opatrovnického řízení je hájit práva a zájmy dítěte. *„Sociálně-právní ochrana dítěte představuje zajištění práva dítěte na život, jeho příznivý vývoj, na rodičovskou péči a život v rodině, na identitu dítěte, svobodu myšlení, svědomí a náboženství, na vzdělání, zaměstnání, zahrnuje také ochranu dítěte před jakýmkoliv tělesným či duševním násilím, zanedbáváním, zneužíváním nebo vykořisťováním.“* (Ministerstvo práce a sociálních věcí).

Sociální pracovník či kolizní opatrovník, který je soudem pověřen ke spolupráci s rodinou v opatrovnickém řízení, provádí v rodině sociální šetření. *„Cílem sociálního šetření je získání poznatků o životě rodiny, jejím fungování, potřebách dítěte a způsobech řešení rozvodové situace, sepsání dohody mezi rodiči, tj. V konečné fázi úprava poměrů nezletilého na dobu po rozvodu. Sociální šetření také*

lze provádět (podle povahy problému) následně v porozvodové péči o dítě, bude-li k tomu důvod. Zdroje informací, které využíváme, jsou od klienta/rodiny, nejbližšího sociálního prostředí, širšího sociálního prostředí (příbuzní, sousedé, přátelé), institucí – škola, práce, lékař. Zároveň jsou to poznatky získané naším pozorováním, komunikací s rodiči a dítětem.“ (Gradková, 2019, s.12). Jednodušeji řečeno, jedná se o záznam všech aspektů, které ovlivní to, jaká forma porozvodové péče bude pro dítě ta nejvhodnější. Jedná se například o takové aspekty jako je vztah dítěte s každým z rodičů, samotný názor dítěte, bytové podmínky, časové možnosti obou rodičů, zaměstnání obou rodičů a další faktory. Během tohoto šetření sociální pracovník nebo kolizní opatrovník hovoří nejen s dítětem, ale i s rodiči. Pro rozhovor s dítětem je důležité, aby pověřený pracovník uměl s dětmi správně komunikovat. Pracovník musí ovládat zásady práce s dětmi a zároveň by měl v rámci komunikace využívat techniky aktivního naslouchání. Po dokončení takového šetření pracovník sepíše zprávu, kterou následně předá soudu, který se tímto případem zabývá. Ten na základě této zprávy a dalších souvislostí učiní rozhodnutí o tom, jaká forma porozvodové péče bude pro dítě nejvhodnější.

Ve druhé situaci může sociální pracovník s rodinami pracovat i po rozvodu. Jedním z případů může být asistovaný kontakt, kdy sociální pracovník prověřený orgánem sociálně-právní ochrany dětí asistuje při kontaktu dítěte s rodičem, jež není v jeho péči. *„Asistovaný kontakt/kontakty, o nichž z oprávněných důvodů rozhodl soud a je pod dohledem orgánu SPOD, plní funkci sociálně diagnostickou, intervenční, sociálně terapeutickou a funkci psychosociální pomoci rodičům. Úkol sociálního pracovníka vykonávajícího dohled při realizaci asistovaných kontaktů spočívá v monitorování kontaktů, podporování obou rodičů a dítěte při realizaci styku.“* (Gradková, 2019, s. 40). Taková forma kontaktu slouží například v případě, kdy se druhý rodič dopustil v minulosti domácího násilí, má specifické zdravotní problémy, s daným dítětem nebyl dlouho v kontaktu nebo když mají mezi sebou rodiče spory.

Dále může sociální pracovník po rozvodu sloužit jako mediátor mezi oběma rodiči. Může například hlídat dodržování rodičovského plánu. Ten je sice neformální záležitostí, a není tak soudně vymahatelný. I přesto ale slouží jako praktický pomocník ve chvíli, kdy se rodiče nedokáží přizpůsobit novému uspořádání po rozvodu. Přičemž je jeho základním principem to, že by měl dbát hlavně na potřeby

a přání dítěte. „Cílem rodičovského plánu je zajištění práv a potřeb dítěte a zapojení rodičů do péče o dítě a rozhodování o podstatných záležitostech, které vyplývají z rodičovské odpovědnosti.“ (Mikulková a kol., 2021).

3.2 Rady pro rodiče

Hlavním účelem této kapitoly je poskytnout rodičům, či jiným osobám stručný návod na to, jak co nejlépe zvládnout rozvodový proces, a jakému jednání s dětmi se během něj vyhnout. Je pochopitelné, že se jedná o složitou situaci, během které jsou emocionálně zasaženi všichni zúčastnění. Právě proto je důležité sdílet tyto rady a pomoci tak rodičům, aby měla tato situace na děti, pokud možno co nejmenší dopad. A to hlavně z důvodu, že varianta, ve které si dítě projde rozvodovým procesem rodičů bez větších dopadů, je možná a realizovatelná. „Rozvodem se toho ale pro dítě nemusí změnit tolik a rodiče mohou pro děti v tomhle směru hodně udělat: Zachovat dítěti jeho prostředí, podporovat vztahy dítěte s odloučeným rodičem, s prarodiči a dalšími příbuznými, zachovat stejnou školu a podpořit zájmy dítěte.“ (Gjuričová a Kubička, 2009, s. 103).

Jednou z nejdůležitějších věcí, kterou bych měla tuto kapitolu začít je to, jak vlastně mají rodiče svým dětem říct, že se rozvádí. Jak už zde bylo několikrát řečeno, rozvod je v naší společnosti velmi častým jevem. I přesto se však nikde dostatečně nekomunikuje to, jak by se tato událost měla dětem správně a vhodně oznámit. Proto bych zde ráda věnovala malý prostor i tomuto faktoru, kterým vlastně celý tento proces začíná. Mikulková (2021) ve své knize uvádí několik rad, kterých by se rodiče měli držet. V první řadě je důležité, aby se rodiče předem domluvili na tom, co bude každý z nich říkat. Zároveň je nutné aby, u této situace byli přítomni oba rodiče. Je vhodné vybrat si správný čas a místo. Rodiče by měli dítěti sdělit aspoň tři zásadní body, to že se rozvádí, z jakého důvodu tomu tak je, a co bude nyní následovat. Jako rodič je nutné být připraven na různé otázky od dětí, které mohou být někdy i velmi nepříjemné. Rodiče musí být připraveni na různé reakce dětí na tuto událost, které mohou být nečekané. Reakce dětí se liší podle průběhu daného rozhovoru, i podle přirozeného nastavení dítěte. Důležité je být vůči dětem upřímní, nelhat jim, či nezatajovat důležité informace a projevovat empatii. Protože i takto nepříjemná situace se dá zvládnout bez větších komplikací a konfliktů, když na ni budou oba rodiče adekvátně připraveni.

Nyní už se zaměřím na faktory, které mohou být nápomocny během rozvodového procesu. Z předchozích kapitol je možné vidět, že jedním z významných faktorů, které pomáhají dětem lépe zvládat rozvod rodičů je to, že se rodiče během něj nehádají – v rodině nejsou přítomny konflikty a rodiče spolu místo toho funkčně komunikují. Rodiče by se proto měli snažit vyhnout se hádkám a konfliktům obecně. Je ale jasné, že zcela vynechat jakékoliv hádky může být v případě odluky manželů nemožné. Stále se však nabízí řešení, kterým je držet konfliktní situace v soukromí, mimo přítomnost dítěte. Celková redukce či úplná nepřítomnost konfliktů může mít tak významný a pozitivní vliv na to, jak dítě celou tuto situaci zvládne.

Další bod, který může pomoci dětem projít si touto situací bez větších dopadů, se týká emoční podpory a jistoty. Dítě je vždy dobré ujišťovat, že má ve svých rodičích podporu a může se na ně vždy obrátit. Dítě nesmí nabýt dojmu, že ono samotné, včetně jeho potřeb a požadavků, je přehlíženo. Velký důraz by měl být celkově kladen na komunikaci mezi rodiči a dětmi. Dítě by mělo být informováno o všem důležitém, co se v rámci rozvodového procesu děje a bude dít. Je však potřeba vytrždit informace, které jsou pro dítě podstatné a nezahlcovat ho tak zbytečnými informacemi. *„Rodiče potřebují vědět, že dítě v jakémkoliv věku vnímá, že se něco děje. Tím, že mu vysvětlí situaci, seznámí ho s aktuálním stavem a pravděpodobným vývojem, projeví jednak svoji statečnost, ale i důvěru, že s ním sdílí svůj život a dítě je součástí jejich života.“* (Mikulková a kol., 2021, s. 131).

Mikulková (2021) ve své knize zmiňuje několik dalších doporučení, na které by rodiče měli brát ohled: nepodceňujte vnímavost vůči dítěti, nepopuzujte dítě proti bývalému partnerovi, zachovejte pozitivní obraz druhého rodiče, zabraňte kupování a podplácení dítěte, zařídte styk s druhým partnerem co nejlépe, opatrně zacházejte s institucí třetího rodiče a nezatajujte a nevnucujte nic dítěti.

V neposlední řadě bych zde chtěla zmínit i některé sociální služby či jiné formy pomoci, které mohou rodiny v této situaci využít. Pomoc může být poskytnuta, jak celé rodině, tak i jen dětem, případně jen rodičů. Tyto informace je důležité sdílet, protože v realitě nastávají situace, kdy rodiny netuší, že existuje mnoho služeb, které jim v této situaci mohou pomoci. Zmíním zde proto krátký výčet služeb, na které se rodiny mohou obrátit a budu se snažit stručně popsat, co nabízí, a jakým způsobem mohou pomoci.

První službou, na kterou se mohou rodiče obrátit je například poradna pro rodiče s dětmi. Zde se mohou dozvědět spoustu informací, nejen o výchově dětí, ale i o tom, jak během rozvodu a po rozvodu s dítětem správně komunikovat a pracovat. Poradny pro rodiny s dětmi jsou dostupné na celém území České republiky. V těchto poradnách je poskytovaná služba odborného sociálního poradenství, které je zahrnuto v zákoně č.108/2006 Sb. o sociálních službách. Služby odborného poradenství jsou poskytovány jak státními, tak nestátními organizacemi. Přehled veškerých poraden pro rodiny s dětmi je pečlivě zaznamenán v registru poskytovatelů sociálních služeb, který je volně dostupný na internetu na webových stránkách Ministerstva práce a sociálních věcí. Poradna pro rodiče s dětmi, ale není jediná poradenská služba, která může být využita v této situaci. Rodiče například mohou využít i jiné služby odborného poradenství. Kterého se dítě v závislosti na rodinnou situaci může nebo nemusí účastnit. Na území České republiky existuje také partnerské poradenství nebo přímo i rozvodové poradenství. Obsahem této schůzky pak nemusí být jen témata zabývající se péčí a výchovou o dítě během rozvodu, ale například i vztah mezi oběma rodiči, vztah mezi dítětem a rodiči nebo rodičům mohou být podány informace týkající se právní a finanční stránky rozvodu.

Další službou pro rodiny s dětmi v takové situaci může být například rodinná mediační služba. *„Rodinná mediace je setkání členů rodiny, kteří potřebují řešit nedorozumění mezi sebou. V současnosti je u nás mediace využívána především k řešení sporů mezi rodiči v době před rozvodem, během něj a po něm.“* (Vrabcová, 2014). Primárním cílem rodinné mediace je zlepšit vztahy mezi členy rodiny, pokud rozvod doprovází časté konflikty, nebo si zvyknout na nový režim, který po rozvodu nastal. Rodinná mediační služba je určena hlavně pro rodiny s dětmi a pro rodiče, které se nacházejí v rozvodové situaci. *„Nejobvyklejšími klienty mediace jsou rodiče, kteří uvažují o rozchodu či rozvodu, procházejí rozpadem vztahu nebo už rozchodem či rozvodem prošli a řeší otázky svého dalšího rodičovství – zachování role matky a otce pro své děti.“* (Vrabcová, 2023). Tuto službu lze ale využít i po tom, co už jsou rodiče dítěte rozvedeni. Vyškolený mediátor se tak pokouší zlepšit rodinné vztahy pomocí různých speciálních technik. Často se s tímto typem pomoci klienti setkávají v situaci, kdy neví, jak správně naplňovat a realizovat rodičovský plán nebo péči o dítě doprovází neshody rodičů. Službu mohou využít rodiče s dětmi

nebo se rodiče mohou dostavit i bez dětí, pokud situace nevyžaduje přítomnost dítěte, nebo by taková přítomnost neměla na dítě dobrý vliv. V rámci mediační služby může být během schůzky přítomen buď jeden nebo dva pracovníci. Záleží na individuální situaci i na tom, jaký případ konkrétně rodiny, případně partneři řeší. Cílem této služby je zmírnit nebo zcela odstranit spory mezi rodiči a vytvořit tak pro dítě bezpečné prostředí, které potřebuje pro svůj zdravý vývoj. Mediační služby pro rodiny s dětmi jsou též dostupné v rámci celé České republiky. Přehledný seznam mediátorů mohou rodiče nalézt na internetových stránkách Asociace mediátorů České republiky. Zde jsou mediátoři rozděleni podle jednotlivých krajů a na každého z nich je zde uveden i kontakt.

Další možnost, kterou zde zmíním jsou sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi. Jedná se o registrovanou sociální službu, která je zakotvena v zákoně o sociálních službách. Jedná se o terénní nebo ambulantní služby. *„Služba obsahuje výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, sociálně terapeutické činnosti a pomoc při uplatňování práv a oprávněných zájmů.“* (Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2020). Jednou z výhod je ta, že služba může být poskytována také v domácnosti klientů – přirozeném prostředí. Což pro rodinu může být určitým komfortem a zároveň sociální pracovník může vidět, v jakém prostředí rodina žije. A v návaznosti na toto zjištění pak může upravit i průběh samotné intervence. Tato služba je vhodná, jelikož se zaměřuje na vztahy v rodině a péči o nezletilé děti, které jsou ohroženy ve svém vývoji vlivem nepříznivé životní situace. Kterou může být právě například rozvod rodičů. Sociální pracovníci se v této službě snaží rodičům předat informace a znalosti, které jsou potřebné pro zdravý vývoj dítěte. Službu mohou navštívit rodiče s dětmi nebo i bez nich. Cílem této služby je pak dosáhnout toho, aby rodina vytvořila pro dítě bezpečné a fungující prostředí. Seznam všech služeb napříč Českou republikou je dostupný na stránkách Ministerstva práce a sociálních věcí v rámci registru poskytovatelů sociálních služeb, kde je možné službu vyhledat podle jednotlivých krajů, či dokonce okresů.

Toto byl jen stručný souhrn několika služeb, které mohou rodiče a děti, kteří si procházejí rozvodem využít. Sociální pracovníci, kteří pracují v těchto službách často využívají různé techniky jako například rodinnou mediaci či rodinnou terapii.

Tyto techniky jsou zaměřeny na rodinu, jako na celek a snaží se efektivně vypořádat s narušenými rodinnými vazbami pomocí spolupráce všech zúčastněných členů rodiny a jejich vzájemného pochopení. Tito pracovníci jsou profesionály ve svém oboru, kteří mají pro výkon této práce dosažené adekvátní (ve většině případů vysokoškolské) vzdělání, které mohou mít doplněno ještě odbornými kurzy.

Nutné je ještě zmínit, že odborné sociální poradenství a sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi jsou poskytovány bez úhrady. Mediační službu je nutné uhradit, přičemž neexistuje jednotná sazba a ceny se liší podle každého z poskytovatelů. Samozřejmě existuje ještě více variant. Pokud má rozvod na dítě dlouhodobě nepříznivý vliv, který se projevuje každodenních oblastech jeho života, je dobré případně vyhledat odbornou psychologickou či psychiatrickou pomoc, která může tento nepříznivý stav dítěte stabilizovat.

4 Metodologická část

V metodologické části popíšu postup pro uskutečnění výzkumné části bakalářské práce. Postupně zde popíšu, jaký je hlavní cíl zjištění, jaké metody budu využívat pro sběr dat a následovat bude část popisující to, jak budou získaná data následně analyzována. Dále podrobně popíšu proces vzorkování s odůvodněním podmínek pro výběr informantů¹, kteří se tohoto výzkumu budou účastnit. Pro výzkumnou část využiji kvalitativní metodu, kterou bude v tomto případě sběr dat za pomoci polostrukturovaných rozhovorů. Díky této metodě tak bude dosaženo kvalitnějších a hlubších informací, než kdyby byla využita kvantitativní metoda, která se zaměřuje na číselné a procentuální výsledky.

4.1 Cíl výzkumu

Hlavním cílem výzkumné části bakalářské práce je primárně přinést nový poznatek v tématice rozvodů a toho, jak na tuto událost reagují mladistvé děti a dospívající. Mojí snahou je zjistit, jakým způsobem tuto událost informanti prožívali, a jak se k ní zpětně s odstupem času staví. Dalším záměrem výzkumu je zjistit to, jak rozvod rodičů mladistvé děti a dospívající ovlivnil, a jaké dopady měl na jejich život. Tento výzkum si tedy klade za cíl zjistit, jak na problematiku rozvodů reagují děti staršího věku a poskytnout tak poznatky, které mohou být využity v dalších průzkumech a v oblasti sociální práce a otevřít tak diskusi právě o tomto tématu. A to hlavně z důvodu, že se jedná o věkovou skupinu informantů, jejíž zkušenosti jsou v rámci odborné literatury nebo diskusí odborníků pouze zřídka reflektovány.

4.2 Výzkumné otázky

Celkově jsou pro výzkumnou část formulovány dvě výzkumné otázky.

- Jak mladistvé děti a mladí dospělí vnímají (vnímali) rozvod rodičů?
- Na jakou oblast života mladistvých dětí a mladých dospělých má rozvod největší vliv?

¹ Slovo informant je v této práci použito jako generické maskulinum. Bude tedy zástupným slovem pro ženské i mužské pohlaví.

Cílem první výzkumné otázky je zjistit, jak se informanti staví k rozvodu svých rodičů. Zda ho vnímají (vnímali) negativně, případně do jaké míry ho vnímají (vnímali) negativně. Tato otázka má zjistit to, jaký mají informanti obecný pohled na tuto událost, jak tuto událost vnímali, a jak na tuto událost pohlíží s odstupem času. Podstatou této otázky je tedy to, uvést informanta do tohoto tématu, a zároveň zjistit, jak se k této události staví.

V rámci druhé otázky bude hlavním cílem zjistit, jakou oblast života informantů ovlivnil rozvod nejvíc, případně, jak se tento vliv projevil či jak moc velký vliv měl. Vybranými oblastmi života informantů bude oblast vzdělání, zdraví (psychické i fyzické), sociální život a v neposlední řadě také vliv rozvodu rodičů do budoucnosti, a to převážně na jejich budoucí vztahy. Podstatou je získat od škály vybraných informantů různé informace, poznatky, názory a reflexe, které by mohly být nápomocny pro další, následné zkoumání této problematiky.

4.3 Metoda vytváření dat

Metodou pro vytváření dat ve výzkumné části bakalářské práce bude metoda polostrukturovaného rozhovoru. Hlavní podstatou je uskutečnění rozhovoru, pro který si předem připravím strukturu toho, jakým směrem by se měl daný rozhovor přibližně odehrávat. Tato metoda mi tak zároveň dává velký prostor pro to, aby se informant mohl bez větších omezení vyjádřit a sdělit tak to, co chce nebo si myslí, že je zrovna důležité. Zmíněnou strukturu rozhovoru jsem vypracovala formou interview guide, které se nachází v příloze č. 1. Interview guide slouží jako pomocná struktura a vodítko pro to, aby se rozhovor zabýval tématy, která jsou pro výzkum důležitá, ale zároveň je zde vymezen dostatečný prostor na to, aby se informant vyjádřil i o tématech mimo stanovenou strukturu. Interview guide obsahuje nejen okruhy, kterým bych se během rozhovorů chtěla věnovat, zároveň ale také obsahuje otázky, které by bylo vhodné pro výzkum využít. Tuto metodu jsem vybrala na základě toho, že se mi zdá pro toto téma vhodná. Díky ní se tak můžu dozvědět potřebné informace, které budou dostatečně detailní, ale zároveň poskytnu informantům dostatečný prostor pro vyjádření.

4.4 Analýza získaných dat

Pro analýzu kvalitativních dat (v tomto případě polostrukturovaných rozhovorů) jsem vybrala kvalitativní obsahovou analýzu. Ta má za cíl systematicky zanalyzovat obsah výpovědí, které následně poslouží k lepší interpretaci výsledků. V rámci kvalitativní obsahové analýzy bude jako proces zpracování dat sloužit takzvaná technika kódování. Ta má za úkol členit výpovědi informantů do různých celků, přičemž v každém celku se sdružují výpovědi, které mají stejné tematické jádro. Celky se člení nejdříve na základě obecnějších témat, a tyto větší celky se později dělí na další menší (detailnější) témata. Cílem je tak vytvořit komplexní strukturu kódů, v níž se budu moct dobře orientovat. Tímto způsobem si také dokážu lépe propojit výpovědi každého informanta a uspořádat si je do smysluplného výstupu výzkumu. Zároveň si můžu všimnout i vzájemné propojenosti různých témat, kterých bych si bez kódování jinak nevšimla.

4.5 Vzorkování

Vzorkování označuje proces výběru informantů. Jak už zde bylo zmíněno, v rámci tohoto výzkumu budou vybráni informanti ve věkové kategorii od 16 do 20 let. Je důležité zmínit, že od mladistvých dětí, které ještě nedosáhly plnoletosti, budu vyžadovat písemný souhlas rodičů. Tuto věkovou kategorii jsem vybrala záměrně, jelikož sdružuje osoby, které by o daném tématu měly umět už racionálně uvažovat a zároveň se očekává, že se k němu budou moct věcně a smysluplně vyjádřit. Další podmínkou mého výběru je to, že si informanti museli projít rozvodem rodičů maximálně v posledních pěti letech. Tato podmínka je zde proto, aby byly výpovědi informantů, co nejvíce autentické. Pro tento výzkum pak využiji cílené vzorkování, To označuje jev, kdy výzkumník osloví informanty záměrně, na základě předchozího promyšlení. Výzkumník může informanty vyhledávat s využitím vlastního sociálního kapitálu, nebo může oslovit sociální služby, jejichž cílová skupina jsou rodiny s dětmi. Jako další zde můžu použít i metodu sněhové koule. V rámci této metody jsou informanti doporučeni prostřednictvím již vybraných informantů, což může být ukázkou určitého sociálního kapitálu. Tato metoda je pro výzkumníka výhodná, jelikož mu v určitém ohledu ulehčí práci, a zároveň zajistí věrohodné informanty, jelikož jsou doporučováni na základě toho, že mají s daným tématem nějaké

zkušenosti. Což opět následovně může výzkumníkovi zajistit obsahově kvalitní a relevantní výpovědi.

4.6 Etické aspekty výzkumu

Toto téma jsem pečlivě zvolila, a před jeho finálním výběrem jsem promyslela všechny jeho aspekty. To stejné platí i u výzkumné části této práce. Před finální verzí jsem promyslela několik různých variant a proměnných, které by mohly být potenciálně problematické. Stanovila jsem takovou věkovou hranici, která by měla zajistit relevantnost všech výpovědí. Dále jsem zajistila anonymitu prostřednictvím číselného označení informantů (od čísla 1 do čísla 5). Zároveň jsem brala ohled i na to, že nezletilí informanti budou potřebovat písemný souhlas od rodičů (příloha č. 2). I přes všechny tyto zmíněné aspekty, samozřejmě může dojít k etickým problémům. S nimi se dá ale vždy pracovat, a mohou být učiněny kroky, které tyto problémy odstraní. Pokud se informant bude cítit nějakým způsobem nepříjemně, tak můžu já jakožto výzkumník změnit otázku a od aktuálního tématu odstoupit. V případě, že informant nebude chtít nadále na rozhovoru participovat, tak bude jeho přání vyhověno. Obecně lze říct, že všem těmto problémům se dá zabránit tím, že informanty před samotným rozhovorem informuji o celém průběhu rozhovoru. Zároveň je ujistím, že z rozhovoru mohou kdykoliv odstoupit.

5 Analýza dat a interpretace výsledků

V této pasáži, která je součástí výzkumné části bakalářské práce shrnu obsah všech uskutečněných rozhovorů s informanty. Ve stručnosti se zaměřím i na samotný průběh každého rozhovoru. V neposlední řadě bych se chtěla zaměřit i na to, jak na mě informanti během rozhovoru působili, a jak se k danému tématu stavěli. V další části se chci zaměřit na rozhovory z více odborné stránky, a to na samotnou analýzu dat. Na závěr této části bude prezentováno shrnutí výsledků ze získaných dat.

5.1 Průběh rozhovorů

V rámci výzkumné části jsem uskutečnila pět rozhovorů. Celkem se jednalo o čtyři informantky a jednoho informanta. Věkové rozpětí všech informantů bylo od 16 do 20 let, přičemž zde nebyl nikdo, komu by bylo 17 let. Věk 18 let zde byl zastoupen celkem dvakrát. Zároveň zde byla splněna i ta podmínka, že se rozvod rodičů odehrál v předchozích pěti letech.

Všechny rozhovory byly uskutečněny v období mezi prosincem 2023 a lednem 2024. Shánění informantů probíhalo skrze jednu konkrétní sociální síť. Všem zúčastněným informantům byly nejprve zaslány informace o tom, čím se tento výzkum zabývá. Všem zájemcům jsem také poskytla informace o tom, jak by měl daný výzkum zhruba probíhat. Informantům, kterým ještě nebylo 18 jsem zaslala formulář s potvrzením od rodičů, zda se jejich dítě může výzkumu účastnit. Všechny informanty jsem také obeznámila s tím, že mohou z účasti na výzkumu kdykoliv odstoupit. Poté jsem se se všemi informanty domluvila individuálně na času setkání. Všechny rozhovory proběhly na místě, se kterým souhlasily obě strany, a na kterých jsme se předem společně domluvili.

Všechna setkání proběhla dobře. S informanty jsme se vždy nejprve seznámili. Poté jsem všem účastníkům sdělila, co bude obsahem našeho rozhovoru, a jak bude rozhovor strukturován. Znovu jsem všem informantům oznámila, že mohou z účasti na výzkumu kdykoliv odstoupit. Zároveň jsem je upozornila i na to, že pokud pro ně bude nějaké téma citlivé, nebo se o něm nebudou chtít bavit, mají mi to ihned sdělit, a já přejdu na jiné téma.

Každý rozhovor jsem začala nejprve tím, že jsem se informantů ptala na běžné otázky týkající se jich samotných. Když jsem viděla, že se mezi námi vytvořila příjemná atmosféra, tak jsem přešla na samotnou podstatu výzkumu. Otázky jsem pokládala podle předem připraveného interview guide. Přičemž jsem během rozhovoru informantům pokládala i jiné otázky, pokud to situace vyžadovala nebo pokud mi aktuální téma přišlo zajímavé a vhodné pro můj výzkum. Informanti měli vždy dostatek času na to, aby si svoji odpověď mohli promyslet.

Rozhovory trvaly přibližně od 30 minut do 45 minut. Všichni informanti byli velmi komunikativní a otevření. Pár z nich mi přiznalo, že se na začátku cítili lehce nervózně, ale tento pocit v průběhu rozhovoru zcela opadl. Jako největší komplikaci během rozhovorů považuji to, když mi někteří informanti opakovaně sdělovali, že mají problém si na některé události vzpomenout, a proto jim dělá problém odpovídat na určité otázky. Což je však naprosto pochopitelné, protože od rozvodu jejich rodičů uplynul již nějaký čas. Mimo tento fakt, ale všechny rozhovory proběhly v naprostém pořádku.

5.2 Zpracování dat za pomoci techniky kódování

Po sesbírání všech potřebných dat přišlo na řadu jejich zpracování. Každý z nahraných rozhovorů jsem si nejprve přepsala do textové podoby. Rozhovory jsem si rozdělila podle témat z interview guide. Nejdříve jsem si zakroužkovala větší tematické celky, které jsem pak dělila na menší části, přičemž výsledkem tohoto procesu byly kódy.

Vzniklé kódy, které byly reprezentovány pomocí slov nebo slovních spojení jsem pak porovnávala mezi všemi informanty. Rozhovory jsem si rozdělila na jednotlivé tematické oblasti, které byly rozděleny podle interview guide. Díky těmto kódům jsem pak mohla zpracovat výsledný souhrn tohoto výzkumu. Přičemž jsem analýzu výzkumu obecně rozdělila na dvě části. Na informaci, jaká oblast byla nejvíce ovlivněna rozvodem rodičů a na celkové pocity informantů ohledně této situace. A to v danou chvíli, co se událost stala tak i poté, co od rozvodu rodičů uplynula již nějaká doba.

V textu jsem také zvýraznila několik přímých citací informantů, které se mi zdály jako stěžejní pro doplnění analýzy získaných dat. Tyto citace jsem pak zasadila mezi výsledná zjištění. Citace mají textu dodat větší pestrost a autentičnost.

5.3 Analýza získaných dat

Z výsledné analýzy dat lze jednoznačně říct, že rozvod měl na život mladistvých dětí a dospívajících v každém z případů určitý vliv. To, jak moc velký vliv měl, záleželo vždy na individuální situaci každého z informantů. Z provedených rozhovorů lze pozorovat, že každý informant má velmi odlišnou zkušenost s rozvodem svých rodičů.

Doba, která uplynula od rozvodu rodičů se liší u každého z informantů. Ve většině případů se jedná o časový úsek 5 let. V jednom případě jde o 1 rok, který je zároveň nejkratší dobou, která od rozvodu uplynula. Přičemž časový odstup nehraje roli v tom, jak moc si informanti pamatují fakta týkající se této události. To, zda si události vybavují dobře souvisí převážně s tím, jak samotný rozvod vnímali v dané době. Dá se říct, že čím negativněji rozvod vnímali, tím méně informací si z této doby pamatují.

U všech informantů se objevuje podobná příčina, která způsobila to, že se manželství jejich rodičů rozpadlo. Tou příčinou jsou neshody mezi oběma rodiči. Tyto neshody se většině případů (konkrétně ve čtyřech z pěti) projevovaly ve formě častých hádek. V jednom případě informant sděluje jako hlavní příčinu, nezáměr ze strany svého otce vůči jemu samotnému a zbytku rodiny. Ten samý informant pak dodává i to, že jednou z dalších příčin byla zvýšená konzumace alkoholu jeho otce, která celou situaci ještě zhoršila. Všechny tyto příčiny tak způsobily, že rozvod byl ve všech uvedených případech ze strany informantů očekávaný, protože situace v rodině nebyla dlouhodobě příznivá.

Všichni informanti sdílí jeden společný názor na rozvod svých rodičů. Z mého pohledu se jedná o nejzajímavější a pravděpodobně i nejzásadnější zjištění z celé metodologické části. Každý z nich totiž v průběhu rozhovoru zmínil, že rozvod rodičů byla ta nejlepší věc, která se mohla stát a také to, že se jedná o nejlepší možné řešení neshod mezi oběma rodiči. A to hlavně z toho důvodu, že se po rozvodu celá situace uklidnila.

„Myslím si, že z obecného hlediska a takhle zpětně, tak to byla ta nejlepší věc, která se mohla stát, protože přesně jak jsem říkala, tak spolu nebyli (rodiče) spokojení. A když se stalo tohle (rozvod), tak všechny ty problémy, všechno se tak jako postupem času klidnilo a bylo to mnohem víc v pohodě.“ (Informant č. 1)

5.3.1 Psychické zdraví

Ze získaných odpovědí lze vyzorovat, že největší dopad měl rozvod rodičů na psychické zdraví mladistvých. Čtyři z pěti informantů uvedli, že na jejich psychické zdraví měl rozvod významný vliv. Tito informanti uvádí nejčastěji jako hlavní důsledek frekventované stavy smutku, pocity únavy, vyčerpání a v nejhorším případě i deprese a úzkosti. Jeden z informantů dokonce zmiňuje závislost na nikotinu. Pouze jeden informant po rozvodu pociťoval změny k lepšímu. Jednalo se však o případ, kdy daný informant rozvod rodičů sám podporoval.

Většina informantů popisuje, že prožívali současně pocity smutku a naštvání. Pocit vzteku či naštvání byl zapříčiněn hlavně tím, že bylo informantům toto rozhodnutí sděleno velmi náhle či s nedostatkem empatie ze strany rodičů. Jeden z informantů dokládá to, že byl jeho vztek způsoben hlavně tím, že mu rozhodnutí rodičů bylo ohlášeno těsně před tím, než bylo zahájeno soudní řízení. Další zkušenost sdílí jiný informant, který říká, že mu rozhodnutí rodičů bylo sděleno bez jakékoliv projevené empatie. Tato reakce ho navíc tak překvapila, že v daný moment podle svých slov nebyl schopen nějak výrazně reagovat.

I přesto, že všichni účastníci výzkumu berou rozvod rodičů s odstupem času jako pozitivní událost, tak tomu tak nebylo vždy. Informanti se svými výpověďmi shodují v tom, že když jim tato informace byla sdělena, tak v daný moment prožívali intenzivní pocity smutku, lítosti či prázdnoty. Až na jednu výjimku, kdy byl daný rozvod očekáván a podporován samotným informantem. V tomto konkrétním případě následovaly po oznámení pocity úlevy a podpory tohoto rozhodnutí.

5.3.2 Vztahy

Z uskutečněných rozhovorů vyplývá, že rozvod měl na oblast vztahů druhý největší vliv. A to z těch důvodů, kolik informantů bylo tímto faktorem ovlivněno, tak i proto, jak moc jim tato událost zasáhla do jejich života. Větší vliv měl rozvod na vztahy s rodiči, než na vztahy s nejbližší rodinou a přáteli. U vztahu s nejbližší rodinou

a přáteli, totiž nedošlo k žádnému vlivu. Větší vliv na vztah s rodiči souvisí hlavně s blízkostí daných vztahů. Vztah s rodiči byl ovlivněn jak pozitivně, tak i negativně. Většina informantů uvádí, že vztah s rodiči po rozvodu zůstal buď úplně stejný, nebo se výrazně zlepšil. Dva z informantů popisují, že po určité době od rozvodu byl jejich vztah s rodiči dokonce lepší než před rozvodem. A to hlavně díky tomu, že se zlepšil vztah jejich rodičů. Tento aspekt je zapříčiněn také tím, že po rozvodu opadl určitý tlak v rodině a rodiče informantů se od sebe odstěhovali, což způsobilo celkové uvolnění napjaté atmosféry.

Zhoršení vztahů popisují dva informanti. V těchto případech se jedná o toho z rodičů, se kterým měli informanti horší vztah již před rozvodem. Oba informanti se shodují v tom, že s tímto rodičem již nadále neudrží pravidelný kontakt. Další zajímavostí je i to, že se vždy jedná o toho rodiče, který je stejného pohlaví jako konkrétní informant.

Jeden z těchto informantů například zmiňuje, že ke svému otci cítí nenávist a zlobu za to, jak se během celého jeho života choval k němu a jeho matce. Informant zmiňuje hlavně nedostatek rodičovského zájmu a přístupu ze strany jeho otce. Podle projevených emocí během rozhovoru bylo možné spatřit, že informant tuto skutečnost bere velmi špatně, a že se s ní ještě zcela nestihl srovnat. Druhý informant zase uvádí, že se mu po rozvodu výrazně zhoršil vztah se svojí matkou. Problémy se zde vyskytují hlavně v oblasti komunikace, a informant popisuje obecné zhoršení vztahu převážně na emoční úrovni. Tento stav je zapříčiněn tím, že vztah mezi informantem a jeho matkou nebyl dobrý už několik let před rozvodem. Informant tuto skutečnost obhajuje tak, že si vždy rozuměl více s otcem. Situace se pak ještě výrazně zhoršila kvůli tomu, že informant po rozvodu zůstal ve výhradní péči svého otce. Podle slov informanta, se jeho matka s tímto rozhodnutím dodnes neumí vyrovnat. Zároveň se zhoršil i vztah se sestrou informanta, jelikož ta naopak zůstala ve výhradní péči svojí matky.

Co se týče širší rodiny a přátel, vidí informanti největší podporu ve svých kamarádech, se kterými danou situaci mohli konzultovat. Zároveň zmiňují, že jim byli kamarádi schopni nabídnout adekvátní emocionální podporu.

„Hlavně moje nejlepší kamarádka, se kterou jsme si byly navzájem oporou, protože jsme byly ve stejné situaci, akorát ona si tímto prošla už o několik let dříve.“
(Informant č. 5)

Dva z nich zmiňují také podporu ze strany prarodičů, kterým se mohli svěřit. Prarodiče jim tak podle jejich slov poskytli nejen emoční podporu, ale i rady, jak mají s danou nepříjemnou situací naložit, aby pro ně byla únosnější.

5.3.3 Fyzické zdraví

Oblast fyzického zdraví je jednou ze dvou nejméně ovlivněných oblastí zapříčiněnou rozvodem rodičů. Dva z pěti informantů zmiňují konkrétní vliv na fyzické zdraví. Oba informanti se shodují v tom, že měl rozvod vliv převážně na kvalitu spánku. V průběhu rozhovoru informanti zmínili to, že během rozvodu rodičů pociťovali problémy se spánkem, jejichž příčinou byly stavy intenzivního smutku, stresu a uvažováním nad budoucností, týkající se převážně jejich rodiny. V rámci ostatních aspektů fyzického zdraví, se žádný vliv neprojevil.

„...o těch věcech (rozvodu) jsem přemýšlela často v noci...ty první noci jsem probrečela, takže se to spojilo i s nespavostí.“ (Informant č. 1)

Zmíněné problémy se spánkem pak doprovázela ještě častá únava během dne, která byla jeho hlavním důsledkem. Tato únava se u informantů projevovala hlavně skrze špatné soustředění, nebo celkovým nezájmem a apatií.

5.3.4 Školní prospěch

Vliv rozvodu rodičů na kvalitu procesu učení a na školní prospěch je nejméně ovlivněnou oblastí. Pouze jeden informant zmiňuje výraznou změnu v procesu učení a značné zhoršení školních výsledků. Zbytek informantů buď vylučuje jakýkoliv vliv rozvodu na tuto oblast, nebo uvádí, že si danou situaci nevybavují přesně. Případně si ji nevybavují vůbec. Informant, který jako jediný uvádí vliv rozvodu na tuto oblast zmiňuje jako hlavní důvod jistou demotivaci a problémy se soustředěním.

„Nemohla jsem se na nic soustředit ... začala jsem se hrozně flákat.“ (Informant č. 4)

Tato situace byla způsobena hlavně tím, že se informant nacházel v situaci, kdy se jeho rodiče neustále hádali. Informant zmiňuje, že trvalo velmi dlouho, než spolu jeho rodiče přestali bydlet. Popisuje, že v této době prožíval intenzivní pocity stresu, nezájmu a ztráty odpovědnosti. Podle jeho slov prý neustále hledal výmluvy pro to, aby do školy nemusel docházet, protože mu na učení už nezbývaly síly. Zároveň se cítil lépe, když mohl být mimo větší okruh lidí, protože ho takové situace vyčerpávaly. To vše pokračovalo i po tom, co se od sebe jeho rodiče odstěhovali.

Toto zjištění je zajímavé také z důvodu, že informant uvádí, že za běžných okolností je velmi motivovaný a pečlivý, co se týká přípravy do školy.

„Jelikož jsem vždycky byla hodně pečlivá na učení, tak se to (na známkách) projevilo dost.“ (Informant č. 4)

Tato situace tak demonstruje, jak obrovskou sílu může mít tak nečekaná a psychicky náročná situace, jako je rozvod rodičů. To dokládá i další tvrzení, ve kterém informant sděluje, že rozvod měl určitý vliv i na dokončení základní školy a následný přechod na střední školu. A to převážně z důvodu, že se hůř soustředil na učení. Jedinou motivací bylo prý to, že se chtěl dostat na stejnou školu jako jeho nejlepší kamarád, který byl pro něj v té době také velkou oporou. I přesto, že prý učení na přijímací zkoušky nebylo jednoduché, tak se informant nakonec dostal na obchodní akademii. Informant dodává, že i přesto, že studium není vždy jednoduché, tak je aktuální situace kolem školy a školních povinností mnohem lepší, než tomu bylo na základní škole. Za tento fakt může hlavně to, že od této doby uplynul již nějaký čas, a i situace v rodině se po rozvodu a odstěhování rodičů výrazně zlepšila.

5.3.5 Shrnutí výzkumu

Ze získaných výpovědí lze tedy říct, že rozvod rodičů má výrazný vliv na život mladistvých dětí a dospívajících. Z výpovědí je evidentní, že situace byla pro dané informanty nejtěžší v době od oznámení toho, že se rodiče budou rozvádět, až po dobu několika měsíců po rozvodu. Všichni informanti během této doby prožívali pocity smutku nebo zlosti. Z předchozích odstavců lze také zpozorovat, že rozvod v této době výrazně zasáhl i do dalších oblastí jejich života. Někteří informanti

popisují nepříznivé projevy týkající se problémů se spánkem, špatným soustředěním, absence zájmu o školní povinnosti či problémy se vztahy s rodiči.

Podle výpovědí informantů se ale s odstupem času některé z těchto aspektů zlepšily. Některé z oblastí, které byly rozvodem ovlivněny, se během několika měsíců dostaly zpět do běžného stavu. Jedná se hlavně o oblast fyzického zdraví a oblast školního prospěchu. Ale i oblast vztahů s rodiči se v některých případech po několika měsících zlepšila.

I přesto, že tato situace byla zprvu velmi náročná a někteří informanti se s touto událostí vypořádali hůř, a trvalo jim tuto informaci přijmout a zpracovat, tak s odstupem času vidí tuto událost jako nejvhodnější řešení. Situace v rodině se často stabilizovala, nebo byla dokonce lepší než před rozvodem. Informanti v tomto období zmiňují značnou psychickou úlevu a celkové zlepšení nálady. Obecně lze tedy říct, že rozvod rodičů může být vnímán i jako pozitivní zkušenost. K tomuto stanovisku lze dojít ale až po delší době, která od rozvodu rodičů uplynula. Je však důležité nezapomínat na to, že u každého z informantů rozvod rodičů dodnes zanechal určité nepříjemné pocity, se kterými se však naučili pracovat do takové míry, aby mohli normálně fungovat.

Posledním zajímavým poznatkem a výstupem tohoto výzkumu je také to, že se všichni informanti shodli i na další věci. Všichni zúčastnění si z této nepříjemné životní události odnáší určité ponaučení. Všichni informanti v určité formě zmiňují, že díky rozvodu rodičů budou dbát na to, aby této situaci ve svých budoucích partnerských vztazích předešli, nebo se jí zcela vyhnuli. Což je možné brát jako jedno z možných pozitiv této vzniklé situace.

„Manželství mých rodičů mi ukázalo, že takový jako oni určitě nechci.“ (Informant č. 2)

Jako nejčastější řešení problémů v rodině uvádí informanti vzájemnou komunikaci. Rozvod je podle nich životní událost, která by se neměla uspěchat, a jedná se pouze o jakousi zkratku nebo východisko z aktuálních problémů. Jeden z informantů také uvádí, že je důležité nejprve promyslet samotný vstup do manželského svazku a to, že je dobré toto rozhodnutí neuspěchat.

„Dám tomu nejdříve dostatek času, než půjdu s někým do manželství...“ (Informant č. 5)

Na závěr bych chtěla říct, že všichni informanti přistupovali k celému rozhovoru odpovědně. Z jejich odpovědí je možné vidět, že o této situaci přemýšlí vyspěle a uvědoměle. Znají možné následky tohoto rozhodnutí, a proto danou situaci nechtějí ve svých osobních životech opakovat. Zároveň je vidět, že jejich názory na toto téma jsou z velké části formovány právě tím, že si touto situací sami prošli. Ze všech výpovědí bylo znát, že tato životní událost výrazně přispěla k jejich osobnímu růstu, a v určitém pohledu je donutila uvažovat nad některými věcmi dospěleji než například jejich vrstevníci.

Závěr

Hlavním tématem této bakalářské práce byl rozvod rodičů a jeho možný vliv na život mladistvých dětí a dospívajících. V teoretické části jsem nejprve představila samotné uvedení do tématu rozvodu. V této části jsem se snažila představit, co samotný rozvod znamená, a jak se vnímání rozvodu transformovalo v rámci několika posledních desítek let. Dalším důležitým bodem bylo představení rozvodového procesu a s ním také i představení forem porozvodové péče, které mají sloužit ke zjednodušenému pochopení toho, co vše toto rozhodnutí obnáší. Dále jsem teoretickou část rozdělila na několik oblastí, které jsou stěžejní pro výzkumnou část. Jedná se například o oblasti vzdělání, psychického a fyzického zdraví nebo oblast, která se zaměřuje na to, když dítě postrádá ve výchově jednoho z rodičů. V těchto oblastech jsem pospala, jaký vliv na ně rozvod může mít, a čemu je dobré věnovat pozornost. Na závěr jsem čtenářům poskytla rady, jak se v této nelehké situaci mohou zachovat, a představila jsem zde několik služeb, na které se rodiče s dětmi mohou během rozvodu nebo i po něm obrátit.

Další částí bakalářské práce byla část metodologická, která je samotným výstupem této bakalářské práce. V této metodologické části bylo mým hlavním cílem zjistit odpověď na výzkumné otázky, které jsem pečlivě vybrala na základě teoretické části. Následně jsem poměrně detailně popsala, jak bude celý tento kvalitativní výzkum probíhat a popsala jsem zde všechny jeho náležitosti, které se týkají výběru informantů, procesu sběru dat, analýzu dat a další. Konečným výstupem této části tedy bylo uskutečnění celkem 5 kvalitativních rozhovorů s relevantními informanty, které jsem realizovala formou polostrukturovaného rozhovoru.

Z výzkumu jsem zjistila, že rozvod rodičů má vliv na život mladistvých dětí a dospívajících. A to napříč různými životními oblastmi. Největší vliv měl rozvod na oblast psychického zdraví. Spoustu informantů popisuje pocity smutku, zoufalosti či dokonce i stavy úzkosti a deprese. I přesto, že všichni informanti vidí rozvod rodičů jako to nejlepší možné východisko, tak i tak pro ně byla tato událost velmi náročná na zpracování. Nejmenší vliv má rozvod na oblast vztahů v rodině, přičemž zde byly vztahy ovlivněny pouze v případě jednoho z rodičů, se kterým však mělo dítě špatný vztah již před samotným rozvodovým procesem. Ostatní oblasti jako jsou fyzické zdraví, proces učení a školní prospěch jsou ovlivněny pouze minimálně. Je však

nutné brát v potaz i to, že u všech těchto oblastí také velmi záleží na dané osobnosti jedince a na individuální situaci v rodině.

Z výzkumu je tedy možné vidět, že by toto téma nemělo být opomíjeno, protože život dítěte může být rozvodem rodičů v některých případech značně ovlivněn. To, jak moc rozvod tyto oblasti ovlivňuje záleží na individuální situaci každého z informantů i na tom, jak se k této události staví samotní rodiče. Ale také i na dalších faktorech, jako je například psychický stav daného člověka nebo třeba vztahy s rodiči či sourozenci.

Z teoretické části je zřejmé, že se této situaci dá vyhnout, případně lze zmírnit její dopady, a to hned několika způsoby. Nejdůležitější informací z této bakalářské práce je jistě to zjištění, že rozvod rodičů může mít na děti minimální vliv v případě, že proces neprovází žádné konflikty. Pokud jsou rodiče schopni tuto situaci zvládnout bez jakýchkoliv hádek či sporů a dokáží se společně domluvit na všech podstatných záležitostech, tak je zcela jasné, že jejich dítě bude zvládat samotný rozvod rodičů mnohem lépe, než kdyby tomu bylo naopak. Dále je velmi důležité s dětmi komunikovat (přizpůsobeně podle věku) o situaci, která se v rodině právě děje. Dítě není nutné zahrnovat příliš detailními informacemi, ale mělo by být obeznámeno s tím, co se bude v následujících dnech a měsících dít. Zároveň je důležité dítěti věnovat dostatek času a pozornosti a nepřehlížet jeho přání a zájmy, které se týkají nejen jeho osobního života, ale i samotného rozvodu. Velmi často se totiž stává, že rodiče během rozvodového procesu zcela přehlíží požadavky dítěte a jeho zájmy. Všechny tyto faktory tak mohou přispět k tomu, že dítě nebude rozvodem natolik negativně, nebo nebude ovlivněno vůbec. Pozitivní zprávou pro děti i rodiče je tak ten fakt, že rozvod se dá zvládnout bez komplikací i nepříjemných situací.

Seznam použitých zdrojů

ALBERTINI, Marco a TOSI, Marco (2018). *Grandparenting after parental divorce: The association between non-resident parent–child meetings and grandparenting in Italy*. Online. *European Journal of Ageing*. 15(3), 277–286. ISSN 1613-9372. PubMed Central. Dostupné z: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC6156722/>. [citováno 2023-11-26].

AMATO, Paul R. a BOOTH, Alan (1996). *A Prospective Study of Divorce and Parent-Child Relationships*. Online. *Journal of Marriage and Family*. 58(2), 356-365. ISSN 0022-2445. JSTOR. Dostupné z: <https://doi.org/10.2307/353501>. [citováno 2023-9-28].

BAKALÁŘ, Eduard a kol. *Rozvodová tematika a moderní psychologie*. 1. vyd. Karolinum, 2006. ISBN: 80-246-1089-2. [citováno 2023-01-14].

CHIMIANTI, Rachel. (2004). *The effects of divorce on children's academic achievement*. Online. Major Papers, University of Windsor, 2004. DigitalCommons. Dostupné z: <https://scholar.uwindsor.ca/cgi/viewcontent.cgi?article=1229&context=major-papers>. [citováno 2023-01-17].

Česko v datech (2022). *Duševní zdraví*. Online. Dostupné z: [https://www.ceskovdatech.cz/clanek/175-dusevni-zdravi/#article-content\(2022\)](https://www.ceskovdatech.cz/clanek/175-dusevni-zdravi/#article-content(2022)). [citováno 2023-1-4].

Český statistický úřad (2017). *Vývoj obyvatelstva České republiky – 2016*. Online. 03.10.2023. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/45964328/1300691703.pdf/ce3cde52-76e0-45ed-8d54-03eb481d2af8?version=1.1>. [citováno 2023-1-10].

Český statistický úřad (2022). *Pohyb obyvatelstva – rok 2021*. Online. 13.12.2023. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/cris/pohyb-obyvatelstva-rok-2021>. [citováno 2023-1-11].

DREW, Linda A. a SMITH, Peter K. (1999). *The Impact of Parental Separation/Divorce on Grandparent-Grandchild Relationships*. Online. *The International Journal of Aging and Human Development*. 48(3), 161-256. ISSN 0091-4150. Sage Publications. Dostupné z:

- <https://journals.sagepub.com/doi/epdf/10.2190/XYX5-TR6Y-TGH5-EYN9>. [citováno 2023-11-26].
Evolve. *The Impact of Divorce on Adolescents*. (2020). Online. Evolve Treatment Centres. Dostupné z: <https://evolvreatment.com/blog/divorce-impact-adolescents/>. [citováno 2023-10-3].
- FamilyMeans. *What Are the Effects of Divorce on Children?* (bez data). Online. FamilyMeans. Dostupné z: <https://www.familymeans.org/effects-of-divorce-on-children.html>. [citováno 2023-9-29].
- FUČÍK, Petr. *Rozvod a změny reprodukčních strategií*. Online. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2013. ISBN 978-80-210-6093-7. Informační systém Masarykovy univerzity. Dostupné z: <https://doi.org/10.5817/CZ.MUNI.M210-6093-2013>. [citováno 2023-1-25].
- GJURIČOVÁ, Šárka a KUBIČKA, Jiří. *Rodinná terapie*. Online. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2009. ISBN 978-80-247-6980-6. Bookport. Dostupné z: <https://www.bookport.cz/kniha/rodinna-terapie-205/> [citováno 2023-10-5].
- GONZÁLES, Libertad a VIITANEN, Tarja K. (2009). *The effect of divorce laws on divorce rates in Europe*. Online. European Economic Review. 53(2), 127-138. ISSN 0014-2921. Elsevier B.V. Dostupné z: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0014292108000561?via%3Dihub>. [citováno 2023-11-13].
- GRADKOVÁ, Vanda. *Metodika: Rozvodová a porozvodová péče v kontextu sociálně-právní ochrany dětí*. Online. Akademický ústav Karviná, z.ú., 2019. Akademický ústav Karviná, z.ú. Dostupné z: https://www.akademickyustav.cz/domains/akademickyustav.cz/wp-content/uploads/2019/10/rozvodova_a_porozvodova_pece_v_kontextu_spod.pdf. [citováno 2023-10-15].
- HAM, Barry D. (2008). *The Effects of Divorce on the Academic Achievement of High School Seniors*. Online. Journal of Divorce & Remarriage. 42(1-2), 159-178. ISSN 1050-2556. Informa UK Limited. Dostupné z: https://doi.org/10.1300/J087v42n01_08. [citováno 2023-1-28].
- KATRŇÁK, Tomáš a kol. *Na prahu dospělosti: partnerství, sex a životní představy mladých v současné české společnosti*. 1. vyd. Dokořán, 2010. ISBN 978-80-7363-3. [citováno 2023-01-28].
- KING, Valarie (2003). *The Legacy of a Grandparent's Divorce: Consequences for Ties between Grandparents and Grandchildren*. Online. Journal of Marriage and

Family. 65(1), 170-183. ISSN 0022-2445. JSTOR. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/3600058?seq=1>. [citováno 2023-11-14].

KREIDL, M., ŠTÍPKOVÁ, M., HUBATKOVÁ, B. a RABUŠIC, L. Online. Working paper, Západočeská univerzita v Plzni, 2013. Digitální knihovna Západočeské univerzity v Plzni. Dostupné z: <https://dspace5.zcu.cz/bitstream/11025/16847/1/Variations-in-the-Effect.pdf>. [citováno 2023-1-12].

MAIER, Hailey E. a LACHMAN, Margie, E. (2000). *Consequences of early parental loss and separation for health and well-being in midlife*. Online. International Journal of Behavioral Development. 24(2), 183-189. ISSN 0165-0254. Sage Publications. Dostupné z: <https://journals.sagepub.com/doi/epdf/10.1080/016502500383304>. [citováno 2023-11-14].

MATOUŠEK, Oldřich, PAZLAROVÁ, Hana a kol. *Podpora rodiny*. 1. Vyd. Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0697-2. [citováno 2023-10-03].

MCDOLE, Msichana a LIMKE, Alicia (2008). *Extended family support: Making a difference in the attachment styles of adult children of divorce*. Online. Journal of Scientific Psychology. 2008, 17-24. ISSN 2161-7724. Dostupné z: https://www.researchgate.net/profile/Alicia-Limke-Mclean/publication/230584571_Extended_Family_Support_Making_a_Difference_in_the_Attachment_Styles_of_Adult_Children_of_Divorce/links/0fcfd501ac0a179688000000/Extended-Family-Support-Making-a-Difference-in-the-Attachment-Styles-of-Adult-Children-of-Divorce.pdf. [citováno 2023-11-14].

MCINTYRE, Anne, HERON, Reva L., MCINTYRE, Michael D., BURTON, Shacunda J. a ENGLER, Jennifer N. (2003). *College students from families of divorce: keys to their resilience*. Online. Journal of Applied Developmental Psychology. 24(1), 17-31 ISSN 0193-3973. Elsevier B.V. Dostupné z: [https://doi.org/10.1016/S0193-3973\(03\)00022-4](https://doi.org/10.1016/S0193-3973(03)00022-4). [citováno 2023-1-22].

MIKULKOVÁ, Milena a kolektiv. *Hlavu vzhůru po rozvodu?!: cesta k fungujícímu rodičovskému týmu*. 1. vyd. Grada Publishing, 2021. ISBN 978-80-271-1702-4. [citováno 2023-01-14].

Ministerstvo práce a sociálních věcí (bez data). *Legislativa a systém sociálně-právní ochrany*. Online. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/legislativa-a-system-socialne-pravni-ochrany>. [citováno 2023-10-15].

Ministerstvo práce a sociálních věcí (bez data). *Sociální služby*. Online. 28.7.2020. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/socialni-sluzby-1>. [citováno 2023-11-8].

Národní ústav pro duševní zdraví (2022). *Stigma je horší než samotné duševní onemocnění. Odborníci z celého světa vyzývají k účinné destigmatizaci*. Online. NUDZ. Dostupné z: <https://www.nudz.cz/pro-media/tiskove-zpravy/stigma-je-horsi-nez-samotne-dusevni-onemocneni-odbornici-z-celeho-sveta-vyzyvaji-k-ucinne-destigmatizaci>. [citováno 2023-11-13].

NUNES-COSTA, Rui A., LAMELA, Diogo J. P. V. a FIGUEIREDO, Bárbara F. C. (2009). *Psychosocial adjustment and physical health in children of divorce*. Online. *Jornal de Pediatria*. 85(5) ISSN 1678-4782. SciELO. Dostupné z: 10.1590/S0021-75572009000500004. [citováno 2023-10-1].

O'NEILL, Rebecca (2002). *Experiments in Living: The Fatherless Family*. Online.

POTTER, Daniel (2010). *Psychosocial Well-Being and the Relationship Between Divorce and Children's Academic Achievement*. Online. *Journal of Marriage and Family*. 72(4), 933-946. ISSN 0022-2445. JSTOR. Dostupné z: <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2010.00740.x>. [citováno 2023-1-1].

RAPPAPORT, Sol R. (2013). *Deconstructing the Impact of Divorce on Children*. Online. *Family law quarterly*. 47(1), 353-378. ISSN 0014-729X. HeinOnline. Dostupné z: https://heinonline.org/HOL/Page?collection=journals&handle=hein.journals/famlq47&id=2&men_tab=srchresults. [citováno 2023-10-2].

SINGLY, François de. *Sociologie současné rodiny*. 1. vyd. Portál, 1999. ISBN 80-7178-249-1. [citováno 2023-01-21].

SKŘIVÁNKOVÁ, Magdaléna (2012). *Rozvod manželství*. Online. In: Šance dětem. Obecně prospěšná společnost Sirius, o.p.s. 23.10.2023. Dostupné z: <https://sancedetem.cz/rozvod-manzelstvi>. [citováno 2023-1-21].

SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*. 2. vyd. Portál, 2007. ISBN 978-80-262-0217-2. [citováno 2023-01-08].

SOROSKY, Albert D. (1977). *The Psychological Effects of Divorce on Adolescents*. Online. *Adolescence*. 12(45), 123-136. ISSN 0001-8449. ProQuest. Dostupné z: <https://www.proquest.com/openview/0555c691f2bb7b66bf84d8fe853df705/1?pq-origsite=gscholar&cbl=1819054>. [citováno 2023-1-12].

SPOUSTOVÁ, Ivana (2017). *Střídavá péče – pro, proti a proč?* Online. In: Šance dětem. Obecně prospěšná společnost Sirius, o.p.s. 16.2.2023 Dostupné z: <https://sancedetem.cz/stridava-pece-pro-proti-proc>. [citováno 2023-1-21].

TOMEŠOVÁ, Jana (2017). *Společná péče o nezletilé dítě*. Online. In: Právní prostor. Atlas consulting group, s.r.o. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/spolecna-pece-o-nezletile-dite>. [citováno 2023-1-16].

VRABCOVÁ, Dana (2014). *Rodinná mediace: cesta k řešení sporů mezi rozvádějícími se rodiči*. Online. In: Šance dětem. Obecně prospěšná společnost Sirius, o.p.s. 15.3.2023. Dostupné z: <https://sancedetem.cz/rodinna-mediace-cesta-k-reseni-sporu-mezi-rozvadejicimi-se-rodici>. [citováno 2023-9-18].

WINSLOW, Emily B., WOLCHIK, Sharlene A., SANDER, Irwin (2004). *Preventive Interventions for Children of Divorce*. Online. Psychiatric Times. 21(2). ISSN 0893-2905. MJH Life Sciences. Dostupné z: <https://www.psychiatrictimes.com/view/preventive-interventions-children-divorce>. [citováno 2023-1-16].

ZAKOUŘILOVÁ, Eva (2017). *Práce s rodinami v rozvodové situaci*. Online. In: Sociální práce. Dostupné z: <https://socialniprace.cz/online-clanky/prace-s-rodinami-v-rozvodove-situaci/>. [citováno 2023-10-5].

Zákon č. 89/2012 Sb., Nový občanský zákoník.

Seznam použitých obrázků

Obr. č. 1 Úhrnná rozvodovost v letech 1950-2019

Obr. č. 2 Rozvodovost podle délky trvání manželství, 2006-2016

Obr. č. 3 Svěřování dítěte do péče

Resumé

In my bachelor thesis, I focus into how divorce of parents can influence life of adolescents, especially from the perspective of social work. My bachelor's thesis is split into two parts: the theoretical and the empiric part.

In the theoretical part I looked at how divorce has changed over the years and what happens during and after a split. I also explored which parts of an adolescent's life can be influenced because of their parents' divorce. I closely looked up to things like their physical and mental health, I took a look on how their relationships with friends and family can be influences, and also on their schools performance and grades.

Empirical part was created through a qualitative research. The qualitative part was made by semi-structured interviews with five key informants. The only condition was that all informants were between the ages of 16 and 20, and that their parents had gone through a divorce within the last five years. This is so that subsequent findings are as authentic as possible. The semi-structured interview was based on two predetermined research questions. The primary objective was to understand adolescents' retrospective perceptions of their parents' divorce. I wanted to know how they look back on their parents splitting up – how did they see it then, how they see it now after a few years, and what part of their life was influenced the most.

The findings revealed a significant impact on mental health during those hard times in the all cases. They mentioned that the resolution of disagreements were the most important benefits in parent's relationship and in relationship between them and their parents. All informants describe improvement in overall family dynamics and individual well-being. This research contributes valuable insights to the field of social work, shedding light on the nuanced experiences of adolescents grappling with parental divorce. The findings underscore the need for targeted interventions to support adolescents during the challenging transitions associated with divorce.

Seznam příloh

Příloha č. 1 - Interview guide

Téma	Otázky
<p>1. Úvod</p> <p>Představení výzkumu</p> <p>Obecné informace o informantovi</p> <p>Obecné otázky, small talk pro podpoření důvěry/vztahu mezi výzkumníkem a informantem</p>	<p>Konkrétní téma výzkumu, specifika výzkumu, průběh výzkumu</p> <p>Věk, gender, probíhající/nejvyšší dosažené vzdělání</p> <p>Jak se cítíš?</p> <p>Jaká máš od tohoto rozhovoru očekávání?</p> <p>Je něco, čeho by si chtěl/a tímto rozhovorem dosáhnout?</p>
<p>2. Vlastní názor na tematiku rozvodů</p> <p>Rozvod obecně</p> <p>Rozvod rodičů</p>	<p>Jak vnímáš rozvod jako takový?</p> <p>Jak si vnímal/a to, když se rodiče rozváděli?</p> <p>Jaká byla tvoje reakce?</p> <p>Jak s odstupem času vnímáš to, že se tvoji rodiče rozvedli?</p>
<p>3. Vzdělání</p> <p>Učení</p> <p>Zhoršení prospěchu</p>	<p>Ovlivnil tě nějak rozvod rodičů v ohledu kvality procesu učení?</p> <p>Zhoršil se nějak tvůj prospěch ve škole?</p>
<p>4. Zdraví</p> <p>Psychické zdraví</p>	<p>Ovlivnil tě nějak rozvod rodičů po psychické stránce? (deprese, úzkosti, sebeobviňování...)</p>

Fyzické zdraví	Trpěl/a si nějakými zdravotními problémy, např. bolestmi hlavy, nespavostí, zhoršeným soustředěním nebo jinými podobnými projevy?
5. Sociální život Vztah s rodiči Vztah se širší rodinou, kamarády	Ovlivnil rozvod rodičů tvoje vztahy s nimi? Máš k oběma rodičům stejný vztah jako před rozvodem? Je něco, co se po rozvodu změnilo? Ovlivnil nějak rozvod tvých rodičů vztah s tvou širší rodinou (prarodiče, tety, strýcové, sestřenice, bratřenci...), případně s tvými kamarády? Byl ti někdo z vyjmenovaných osob oporou během rozvodu rodičů?
6. Budoucnost Vztahy	Myslíš, že rozvod tvých rodičů nějakým způsobem ovlivnil tvůj pohled na vztahy? Myslíš, že tě rozvod tvých rodičů ovlivní v rámci tvých budoucích partnerských vztahů?
7. Shrnutí	Na jakou ze zmíněných životních oblastí měl rozvod tvých rodičů největší vliv?

Písemný souhlas rodičů s účastí jejich dítěte na výzkumné části bakalářské práce

Tento výzkumný rozhovor bude součástí bakalářské práce, která se věnuje tématu rozvodu rodičů na život mladistvých dětí a dospívajících z pohledu sociální práce. V rámci výzkumné části bude uskutečněn rozhovor s informantem, kterého se toto téma osobně týká. Informant bude sdělovat pouze informace, které bude chtít sdělit, bude předem srozuměn s průběhem rozhovoru a bude moci ukončit rozhovor předem, pokud si tak bude přát. Informanti jsou vybráni na základě věku, který je stanoven v rozmezí 16-20 let. Informantům bude zaručena anonymita. Každému z informantů, který se bude podílet na tomto rozhovoru bude přiřazeno číslo. Jméno ani příjmení v bakalářské práci nebude vůbec zmíněno. Cílem rozhovoru je získat od informantů unikátní informace a jejich zkušenosti, které mohou být nápomocny v rámci dalšího rozvoje daného tématu, který se zabývá vnímáním rozvodu z pohledu adolescentů.

Tímto podpisem potvrzuji, že souhlasím s účastí mého dítěte na výzkumném rozhovoru.

Podpis zákonného zástupce